

Beszélgj, Uram!

*A szolgálád szomjas, áhítja szavad:
Beszélgj, Uram, hogy megtaláljalak!
Szólgj hozzám a kószá szélből,
Éjben felizzó tiszta fényből,
Csobogja halkan csevegő patak:
Beszélgj, Uram, hogy megtaláljalak!*

*Ha tudom: nélküled üres az élet,
S szívemből akarlak követni Téged
Mérgt rossz a lépés, gyengék a szavak
Szólgj hát, Uram, hogy megtaláljalak!*

*Mert fájhat mosoly, és azért jó a
könnyem
Hogy ma a keresztmem mérgt viszem
könnyen,*

*Ha tegnap lerogytam súlya alatt?
Segítség, Uram, hogy megtaláljalak!*

*Azt mondod Igédben ott él a lényeg:
Tudni és tenni együtt Igédet
És hinni, hinni! Ige Te vagy,
Beszélgj, Uram, mert hallom a szavad!*

*Tudni és tenni, belül derűsen
És el nem hagyni egy csöppnyi betűt
sem.*

*Akkor jön békéd, mint derűs patak.
Szeretlek, Uram! Hallom a szavad!*

*Gyombolai Márton
Pécel 1977*

**KISS GÁBOR
INTERJÚ BULÁNYI GYÖRGGYEL**

Őnt az úgynevezett szocializmusban üldözték. Nyilván mint „klerikális elemet” jobboldalinak nyilvánították. Ugyanakkor én már azt is hallottam egyházi emberektől, hogy az Önök mozgalma az egyházon belül

**XXIX. évfolyam 8. szám
2022. augusztus**

Kiss G.: Interjú Bulányi Györggyel	5089
Horváth J.: Hogy is van ez?	5094
Király I.: Hazaszeretet	5096
Balogh L.: Hazaszeretet	5097
Domján A.: Interjú Dombi Ferencsel	5100
Bálint B. A.: Az ember elronthatatlan	5101
Farkas I. – Molnár Gy.: Energiák...	5107
Gyombolai M.: VERSEK	5111

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

radikális, végső soron „baloldali”. Ezek a kategóriák azonban valószínűleg nem alkalmasak az Önök mozgalmanak leírására. Ebben az esetben viszont úgy kell feltennem a kérdést: voltaképpen mi is ez a mozgalom? Hogyan jellemezhető, melyek a legsajátosabb vonásai, értékei?

Egy dolgot a történetéből lehet a legjobban megismerni. Olyan családban születtem, amelyben meghatározó volt, hogy amikor 4–5 éves kisfiú voltam, édesapám ateista-agnosztikus, szabadgondolkodó álláspontjából – úgy, ahogy a francia konvertiták nagykönyvében meg van írva – egyik pillanatról a másikra, action gratuite-ként, megtért. Jött haza Dorotya utcai hivatalából, a Községi Takarékból, 1924 májusában Mester utcai lakásunkba, átment a Bakáts téren, ahol a templomból kiszűrődött az orgonaszó, bement és ott egyállító helyében megtért. Ennek következtében én kisfiú koromban egy frissen megtért édesapának a hatása alá kerültem, és aztán, gondolom, minden nap, 4-5 éves kisfiú módjára hókusz-pókuszoltam, miséztem, és a másfél évvel idősebb nővéremnek ott kellett térdepelni, mint ministránsnak. Utána lett jezsuita családi gyóntatónk, akihez kivontunk babakocsistól; ott aztán meggyónt az egész család. Majd 10 éves koromban bekerültem a Piarista Gimnáziumba, ott bele- szerelmesedtem a piarista

életformába - és 36-ban, amikor leérettségiztem, beléptem a rendbe. Csodálatos magyartanárom volt és én is magyar-német szakos piarista tanárként kezdtem felszentelésem után, a 42-43-as évben a működésemet A 30- as években a Pázmány Egyetemen még csodálatosabb professzorok óráit hallgathattam és közben figyeltem Szabó Dezsőre, Németh Lászlóra, Kovács Imrére, Veres Péterre. Így aztán a nagy dúlás, a „felszabadulás”, úgy ért, hogy 1945 tavaszán első dolgom az volt Debrecenben, ahova a rend helyezett, hogy ingyenes kollégiumot koldultam össze a falusi tehetségmentésben, a tehetségvizsgák által kiszűrt - ahogy Debrecenben akkor a rendtársaim mondták - „csodaparasztnak”, mert hát világos volt számomra, hogy „a 3 millió koldus országa” túrhetetlen, és fel kell emelni a magyar parasztságot, oda kell ültetni az élet asztalához, és éppen ezekre a szűz népi erőkre építve kell másmilyenné formálni a magyar jövődőt. Nos, ebből érthető, hogy ekkor bizonyos érintkezési pontok voltak a parasztpárt radikális balszárnyával is, és az is, hogy Debrecenben 45 őszén is, 46 őszén is a városi diákbizottság elnökének - a kálvinista Debrecenben! - az én diákjaimat választotta meg demokratikusan a város ifjúsága, mert ennek a szellemi múltnak következményeképpen érződött valami átütő erő. Utána jött 47, a fordulat éve, és kiderült, hogy én vagyok a legreakciósabb erő Debrecen városában. Akkor aztán eljött hozzám a MEFESZ-bizottság - az akkori kommunista ifjúsági szervezet -, mondván, hogy hát nyilatkozzam, és tagadjam meg Mindszentyt, mint a magyar nép ellenségét. Mondtam, hogy ami Mindszenty nézeteit illeti, azok nem mindenben az én nézeteim, s hajlandó vagyok akár ki is fejteni, hogy mit látok másként, csak azt kérem, hogy ők is fejtsék ki ugyanabban a sajtóorgánumban, hogy ők mit látnak másképpen, mint Rákosi Mátyás, és akkor részemről semmi akadály a dolognak. Ennek aztán az lett a következménye - és most már 48 őszén vagyunk, s már egyetemi lelkész vagyok, reggel 7-től 8-ig tartottam hetenként az egyetemisták számára teológiai oktatást -, hogy bevonult vagy 200 népi kollégista a terembe, a katedrara penderültek, és elmondták, hogy én összeszűröm a levét a reakciós Mindszentyvel, és a nép egyetemén az ilyenek semmiféle helye nem lehet - távozzak. Egy november végidődecember eleji sötét hajnalban történt, és hát körülbelül innen számít az én hosszú évtizedekre nyúló teljes földalattiságom, vagy illegalitásom. Ebben a szorongatottságban, amikor a kommunisták által irányított társadalmi élet azt magyarázza, hogy senkinek sem lehet helye e társadalomban, aki nem fújja azt a nótát, amit Rákosi Mátyás közvetlenül Moszkvából jövő áttétellel diktált nekünk, jutok tehát el az evangéliumhoz, közelebb-ről ahhoz, hogy szemben Rákosi Mátyással és szemben egy 1700 esztendőes keresztény múlttal, szemben e két mozgalom, a kereszténység és bolsevizmus közös vonásával, hogy tudniillik úgy kell az emberiség dolgait rendbe tenni, hogy megtaláljuk a bűnösöket és aztán elnászpángoljuk őket, azazhogy felszámoljuk - Jézus azt mondotta: szeressétek az ellenségeket Ekkor kezdek

rájönni, hogy ez Jézus részéről nem jámbor duma, hanem végig gondolta, hogy az emberiség ügyei rendbetételének ez az egyetlen lehetséges alapja. És mindaz, ami a magyar társadalomban Bulányi-jelenségként, vagy Bokorjelenségként ebben a félszázadban adódik, az abból ered, hogy barátaimmal együtt következetesen végig gondoljuk: ettől eltávolodva minden zsákutcába és tragédiáról tragédiába jut. Tehát a verekedés ördögi körét egyszer végre meg kell törni. Azt hiszem erről van szó.

Tehát Önben a sztálinizmusnak a tapasztalata erősítette fel azt a gondolatot, hogy az egyházban is rossz tendencia az, ami működésének a türelmetlen oldalát képezi, s ami köztudottan, mondjuk, az inkvizícióban nyilvánult meg? Szóval ez a tapasztalat kellett hozzá, vagy ez önnel már korábbi gondolata volt?

Egy sokkal közelebbi, a 20. századi magyar társadalom adta magyar tapasztalat indított erre. Láttam, hogy az egyház legjava erőinek részéről történő reformkísérletek annak érdekében, hogy ne három millió koldus országa legyünk, megbuktak az állami hierarchián, és még sokkal inkább az egyházi hierarchián. Az a furcsa érzésem támadt Rákosi Mátyás terror-Magyarországában, hogy még ezek is inkább akarnak valamit, mint mi, a katolikus egyház! Mondom, a Rákosi terror-Magyarországában volt ez az érzésem, és egy önérzeti, s ezen keresztül identitás-problémába kerültem. Hogy lehetek én egy - nemcsak a Rákosi Mátyásnak a szemében, hanem az én megítélésemben is - reakciós" intézménynek, a társadalmi problémákat valójában meg nem oldó intézménynek a képviselője, amikor bennem elevenen él, hogy csak a legkülönb eszme elkötelezettje lehetek, és ezért nem vállalhatom semmiféle megfontolásból, hogy egy másodhegedűs társaság tagja legyek. És ez az az időszak, amikor lázasan kutatok azután, hogyan is lehet az én Istenhívó, Istenben gondolkodó, Istenhez ragaszkodó és Jézus Krisztus nevét emlegető alapállásomból a legkülönb éneket énekelni. S itt, az evangéliumnak ebben a mondatában találok meg azt a lehetőséget, hogy továbbra is az maradhassak, aki voltam, de úgy, hogy a legkülönb éneket, az igazi reménységet nyújtani tudó éneket tudom énekelni. Szóval a 20. századi magyar társadalmi nyavalyák határoztak meg engem!

És ebből tulajdonképpen mi volt az - említette, hogy a parasztpárti írók hatása, de személyesen mi az -, ami emberileg mozgósította? Mi volt az, amit ebben - tehát a parasztság felemelésében és egyáltalán a viszonyok megváltoztatásában - döntő teendőnek gondolt, és miért?

Azt hiszem, hogy ha igazán beleások abba, ahogy az egész megszületett, akkor el kell jutnom ahhoz a gondolathoz, amit a Szekfü Gyula által szerkesztett kötet fémjelez - 39-ben jelentette meg a Magyar Szemle kiadásában - : „Mi a magyar?” Nemzeti hivatástudatunk

kérdését veti fel a 30-as évek Európájában. A legtisztább humanizmust képviselő személyek is, mint Babits Mihály vagy Prohászka Lajos, úgy érezték, hogy ennek a népnek, nemzetnek is el kell foglalni az őt megillető, szellemileg méltó helyet a népek családjában. Én, mint gimnazista abban nevelkedem, hogy vissza kell szerezni Nagy-Magyarországot, mert a trianoni sebünk kibírhatatlan. Mint egyetemista abban nevelkedem, hogy nemcsak az a gondunk nekünk, hogy el van szakítva tőlünk a magyarság több mint egyharmada, hanem az is gondunk, hogy az el nem szakított kétharmad odaülhessen az élet asztalához. Tehát az egész abból indul ki, hogy én a magyar társadalom problémáját akarom megoldani, ezen a mondjuk Babits neve által fémjelzett humanista alapon (mondhatnám ehhez Németh Lászlót is, akiben már összefonódik a humanista vonal és egy nem irredata, nem sovíniszta, de erőteljesebben nemzeti vonal). És a 40-es évek végére ez a babitsi és, mondjuk, Németh László-i és talán még Sinka nevével fémjelzett vonal bukik el politikailag a kommunisták terrorja alatt. Érzem hogy ezzel a terrorral nem tudom Sinkát és Németh Lászlót és Babitsot ütköztetni, előveszem hát Jézus Krisztust, aki már nem nemzeti ügyszó szól hozzá, hanem ugyanolyan egyetemes emberi szélességgel szól, mint amilyen emberi egyetemes szélességgel szól a Kommunista Kiáltvány. Így jön ki aztán az a végeredmény, hogy a Kommunista Kiáltvány minden újdonságával együtt szakállasán régi, és követi az egész nagykonstantini kereszténységet, amennyiben a problémának a megoldását mindkettő abban látja, hogy ezeket és ezeket kell bitófa és haláltáborok segítségével felszámolni az emberiség érdekében. Jézus Krisztusnak van koncepciója akasztófák és haláltáborok nélkül is.

Az a része a gondolatnak, amit úgy fogalmaz, hogy „odaültetni az embereket az élet asztalához”, vagy ennek legalábbis egy része, egyfajta szociális gondolat, egy szociálisan igazságosabb társadalom eszménye; és én úgy gondolom - ebben talán egyet is értünk -, hogy egy humanista gondolkodásban ennek feltétlenül rész is kell kapnia. Ma az Önök közösségében, a Bokor bázisközösségben ez a gondolat miképpen van jelen?

Az elmúlt évtizedek során bennünket a következő gondolatok határoztak meg. Nem lépünk be a pártba, és nem járunk presszóba titkosrendőrökkel beszélgetni, aminek következtében nem fogunk felülérvényesülni, és érvényesülni sem fogunk, csak alulérvényesülni. Amit nem éltünk át bajnak, mert Jézustól azt A Bokor bázisközösségek tevékenységétől 1. még a dr. Merza Józseffel készült interjút az Eszmélet 7. számában. (A szak.) tanultuk, hogy a felülérvényesülők biztosan nem tudnak Isten Országát csinálni, és az érvényesülők sem. Bibliai kategóriákkal élve, sem a farizeusoktól, sem a szadduceusoktól nem remélhető semmi sem. Az „amhaarectől”, azaz a föld népétől, az alul-érvényesülőkötől várható valami. Ez egy.

Kettő: a nagy szövegek mellett itt valójában nemzethalál van folyamatban. A születési átlag ugyanis az évi 24 ezrelékről lezuhant évi 12 ezrelékre. Természetes ez ott, ahol a nóta az, hogy az apa és anya dolgozzék, mert nem lehet egy nőről három bőrt lenyúzni! A következő pedig az volt, hogy mi megmutatjuk, hogy egy fizetésből is lehet nem egykét és nem kettőkét nevelni. Elfogadtuk azt a tételt, hogy a magyar társadalom egészségi szintje mellett 2,7 gyerek szükséges a társadalom fennmaradásához. 2,7 gyereket szülni nem lehet, tehát 3 gyerek születése és felnevelése, ez a tisztességes etikai norma. Életfogyasztás mellett, jövőfogyasztás mellett ki érezheti magát tisztességes embernek? De ez pusztán tisztességetikai norma, mi pedig nem tisztességetikai normával, hanem Jézus normájával dolgozunk, tehát ennél valamivel többet kell csinálni annak, aki Jézushoz tartozik, azaz négy gyerek alatt nem illik megállni. Ez olyan természetes dolog lett, és annyira beleszoktak ebbe az aszszonyok, hogy négyenél sem álltak meg. És ezt nem azért csinálják a mi asszonyaink, mert ez társadalmi kötelesség, és a nemzethaláltól meg akarunk menteni egy társadalmat. Ott lehet ez a tudat egy hátsó rekeszében, de hadd idézzem a most 37 esztendő Zsikének a szavát, aki a 13. gyermekét várja, és azt mondta egyszer ezzel kapcsolatban, hogy „én vagyok a világ legzöldebb asszszonya, mert nem bírom ki, hogy ne legyen nekem állandóan egy kisbabám”. Élni jó, és csókolni jó, és ölelni jó, és új életet magamhoz szorítani jó. Az említett alapállásból - ez a természetesebb világ. Nincs kedvük abbahagyni. Egyszer járt nálam egy újságíró, előkerült ez a kérdés, és azt mondta, hogy ez lehetetlen a mai körülmények között. A már megszűnt Dátum újságírója volt, amely lapban szombatról szombatra volt egy teljes oldalas cikk: „És Ön kire kíváncsi?” címmel. Tudniillik az interjúalanytól kérdezték. Akkor éppen én voltam az interjúalany. Most már tudok válaszolni, mondtam neki - a beszélgetés elején tette fel a kérdést, s akkor még nem tudtam, hogy kire vagyok kíváncsi -, hát menjen el ahhoz a barátomhoz, akinél éppen most várják a tizenkettediket, és ott nézze meg a saját szemével, hogy fel lehet-e egy fizetésből 12 gyereket nevelni. Ez volt talán a második vonás.

A harmadik pedig az, hogy kerül, amibe kerül, de mindenfajta ölést, az embergyilkosság dolgában tett engedményeket ki kell Irtani a földről. A fajgyilkosságot, amelyet az állat nem ismer. Jézus az ölést az emberi társadalom legsúlyosabb nyavalyájának mondta, és valóban ez a gyökér-probléma. Az, ami most Jugoszláviában történik, egy kétezer esztendő keresztény félrenevelésnek a következtében is lehetséges, mert a megkeresztelt görögkeleti vagy római katolikus vagy kálvinista úgy tudja, hogy az egészen rendes dolog, hogy hív a haza, akkor megyek embert gyilkolni. Mi ennek egy hatalmas nemet mondunk.

Más. A nagy társadalmi sirások közepette, hogy milyen szerencsétlen nemzet vagyunk, hogy nem a nyugat-német, vagy az Egyesült Államok-beli életszínvonalon

élünk, hanem kénytelenek vagyunk a Kádár-Magyarországon, annak gazdasági nyomorában élni, erre a válaszuk ez volt: „Ide figyeljete, itt van egy egyenes, öt és félmilliárd ember hosszú ez az egyenes, itt a balszélén vannak a legszegényebbek, és itt vannak az USA-nak a multimilliomosai a másik végén; hát vegyék tudomásul, hogy ez a nyomorúságos Kádár-Magyarország a jobb szélén van, az utolsó 500 millióban. Tőlünk balra van 5 milliárd szegényebb. És hogyha mi hiszünk Jézus Krisztusnak, aki azt mondotta, hogy a nagy elbírálás azon az alapon történik, hogy. éheztem, és ennem adtatok’, illetve. éheztem, és nem adtatok ennem’, mi minden kicsiségünk és erőtlenségünk mellett, elvileg nem helyezkedhetünk más álláspontra, mint hogy az ennek az 5 milliárdnak a bal szélén lévő 2 milliárd éhezőt meg kell etetni, és oda kell ültetni az élet asztalához. S ha ezt nem tesszük, akkor mondhatjuk ugyan a Miatyánkot, meg járhatunk templomba, meg áldozhatunk, de elmegyünk Jézus Krisztus mellett, aki azt tanította, hogy. ha nem eteted meg az éhezőket, az annyit jelent, hogy engem tagadtál meg’. Alapszabály, hogy úgy kell gazdálkodni, mintha a fizetésem 90%-át hoztam volna csak haza. A 10 százalékát pedig el kell juttatni az éhezőkhez, vállalva azt is, hogy a Kádár-Magyarország ezt forintkijárlásnak fogja minősíteni. Többet lehet, ennél kevesebbet nem illik adni.

Ez nagyon rokonszenves felfogás, de hát az nyilvánvaló, hogy az így gondolkodó emberek egyelőre kisebbséget jelentenek a társadalomban. S akkor nyilván nem tudják ezt a mérhetetlen szegénységet, a világ szegénységét kompenzálni. Erre az ellenvetésre mit lehet válaszolni? Azt, hogy az ellenvetőnek teljes mértékben igaza van, de nem abba pusztul bele az emberiség, hogy nem tudjuk megoldani a felmerülő problémákat, hanem hogy remény nélkülivé válunk, hogy nincsen igazodási pont. Vas Istvánnak van egy verse, a Katakombák című, amelyben megfogalmazza ezt: „Unt cirkusz! Vasszabály! El innen, el! ". Ágnes, a vértanú, katakombájában arra gondol, hogy majd előbújnak a katakombából, és akkor égni fognak a máglyák. Tehát az a társaság, aki oroszlánokkal verekedett a római nép szórakoztatására, kijön a katakombából, kezét fog a Nagy Konstantinnal, és meggyújtja a máglyát azok alatt, akik másképpen gondolkodnak. Reménytelenné vált az emberiség. A 20. században ezért tudott végig pusztítani a sztálini-hitleri örökség az emberiségen, mert Isten hatékony szava az egyházon keresztül nem jutott el az egyház által felnevelt európai társadalomhoz, mert hát „siralomvölgyről” beszéltek nagyhasú papok. Meg arról, hogy Jézus is megmondta: szegények mindig lesznek veletek, s marad megoldásnak a mennyország’. Hát e bűnös és nem jézusi szónoklatok következtében tudott megnőni a keresztény Európában az a gondolat, amelynek a lényege, hogy felakasztunk minden kapitalistát, elszedünk mindent, és akkor jön majd a mennyország. Gondolkodásunk számára teljesen világos, hogy az, hogy ezer Bokor-tag elküldi a Harmadik Világba a maga Kádár-magyarországi jövedelmének 10%-át, ez még csepp sem a

tengerben. De szavunkkal, és ezzel a csepp- sem-a-tengerben magatartásunkkal azt mondjuk .de kérem, van megoldás, igenis van megoldás!'. A megoldást felkínálókat le lehet eretnekezni, be lehet őket csukni a börtönökbe - aszerint, hogy hát egyházi hierarchiákról van szó, vagy állami hierarchiákról de mi azt mondjuk, hogy van megoldás. Tessék ezt megcáfolni. Ti, akiknek csak minősítés-cáfolataitok vannak, és érveitek nincsenek. Ez az emberiség történeti tapasztalatai alapján a győzelem záloga. Azok győznek eszmeileg, akikkel szemben érv nincs, csak pofon és gumibot. Mi semmi mással nem kecsegtetjük magunkat, csak azzal, hogy egy olyan egyházat képviselünk, amely újra igazodási pont lehet az emberiség számára, ugyanúgy, ahogy az első három században igazodási pont volt. Semmi több.

ön tehát azt mondja, hogy a legtöbb, amit az ember tehet, az a példamutatás, és hogy ez feltétlenül eredményre is vezet.

Logosz és példa. Világos beszéd, és azzal harmóniában lévő tett.

Lett volna egy olyan kérdésem, hogy az ön egész élete és az ön által vezetett közösség melyeket tartja a legfőbb és legfontosabb erkölcsi elveknek? De hát ez idáig körülbelül ki is derült. Úgy módosítom tehát ezt a kérdést, hogy tulajdonképpen mi kell ahhoz, hogy egy életről elmondható legyen, hogy az erkölcsös élet?

Nem hazudni. Mindig azt mondani, amit gondolok, és sosem gondolni azt, hogy belemegyek a hatalom által kívánt hazudozásba, mert én olyan okos és ügyes gyerek vagyok, hogy majd átverem őt. Lépjünk be a pártba, mert a párt majd olyan lesz, mint azok, akik abba beléptek." Elhatárolni magunkat a hazudozástól és az önbecsapástól. Ez az erkölcs. Nem gondolni azt, hogy az emberiség problémáit meg lehet oldani azzal, hogy rábírom, kényszerítem a társadalmat, hazudja azt, amit én megoldásnak gondolok, vagy hazudok. Az emberiség eddigi történelmét azzal a képpel vázolhatnám fel, hogy mindenki egy pisztolyt tart az előtte levő embernek a tarkójára: Ha élni akarsz, fűjd azt a nótát, amit én is fűjök, mert az én tarkómon is ott van a pisztoly, és nekem is megmondták, hogy melyik nótát kell fűjnom". A római katolikus egyház 1870-ben, az első vatikáni zsinaton tévedhetetlennek állította magát. A francia forradalom után a 19. század első felében a Bourbonokat restauráló francia romantika az államhatalomról filozofálta ki, hogy az tévedhetetlen. Az az erkölcstelenség, ha nem engedem meg az embertársamnak, hogy kimondja, amit gondol. És minden etikai magatartásnak van egy lételeméleti alapja. Hát az a legsúlyosabb lételeméleti tévedés, hogy van egy okos ember, és erre az egy okos emberre kell figyelnie mindenkinek. Ez azért súlyos lételeméleti tévedés, mert Isten nem az egy okos emberbe írta bele a maga arcát, hanem az EMBERT teremtette a maga képére és hasonlatosságára, és minden egyes ember születésénél fogva az Isten lelkét hordozza. Erkölcstelenség számomra az az alapállás, hogy le van hányva, amit te gondolsz, mert én vagyok az Isten közvetítője, tehát azt kell gondolnod, amit én gondolok'. Ennek az ab-

szurdítása számomra naponkénti tapasztalat. Mert a kis-közösségekben mi nem engedjük meg az ilyen okos ember" kialakulását. Az okos ember', úgy alakul ki, hogy én mondok egy tételt, erre valaki mond valamit, erre én visszaveszem a szót, és a két okos elkezd egymás között vitatkozni, a többiek pedig csendben maradnak. A mi technikánk az, hogy ha én mondok valamit, akkor vagy erre megy a kör, vagy arra megy a kör, és amíg - ha mondjuk, nyolcán ülnek a körben - az én hét barátom el nem mondja a magáét, és nem teszi hozzá azt, hogy „pont”, addig nem szólal meg a következő; és én, ha nyolcán vagyunk, csak kilencedikként szólhatok másodsorra. Az össze-vissza beszélgetésekből nem jön ki semmi, két ilyen kör után azonban az adott kérdésben, ami ennek a nyolc embernek a fejében van s ami abból kijöhet, az kijön. Sík Sándor, az egyik nagy nevelőm, az egyik versében azt mondta, hogy ő sarumegoldó templomi tisztelettel lép be a második Á-ba, magyar nyelvtanórára. Ez a sarumegoldó templomi tisztelet a másik ember iránt, aki szintén Isten képére és hasonlatosságára teremtett, és aki, ha nem akar hazudni, el tudja nekem mondani, amit ő látott meg az Istenről, az emberről a kettő kapcsolatáról, valamint ember és ember kapcsolatáról. Gyökerében erkölcstelen az, ha kényszerítem a másik embert, hogy azt mondja ki, amit nem gondol - és azt hazudja, hogy azt gondolja, amit én rákényszeríték. Úgy kényszerítem rá, hogy megdöglesz, kikerülsz az állásodból, az elepi juhistaállóban végzed, ha nem fújod az én nótámat". És nem tudom, vajon az egyházi hierarchiák vétenek-e ez ellen többet, vagy a világi hierarchiák? Minden hierarchia úgy alakul ki, hogy elhiszi, hogy abból van az üdvösség, ha valaki fújja azt, amit az okos mond. Ez az erkölcstelenség gyökere.

Ebben a rendszerezésben, ahogyan Ön most az erkölcsöst és az erkölcstelenül különválasztotta, tulajdonképpen másodlagosnak tűnik az, hogy valaki vallásos-e, vagy sem. Tudniillik az, hogy őszinte legyen az ember, hogy humánus legyen az ember, hogy toleráns legyen az ember, nem feltétlenül kötődik a valláshoz. Erről mi a véleménye?

Számomra az erkölcsi választóvonal nem ott húzódik, hogy hiszel-e Istenben, vagy sem. Hanem: hazudsz vagy nem hazudsz? Tudsz csendben maradni, vagy nem tudsz csendben maradni, és csak beszélsz? Találkozol-e tehát ateistaként vagy agnosztikusként vagy vallásosként lelked istenével a csöndben? Elhatározod-e, hogy azt fogod mondani, amit gondolsz, vagy készségesen hazudod végig mindazt, amit kívánnak tőled, annak ellenében, hogy több forint kerüljön a zsebedbe? Ez az erkölcs-nem-erkölcs kérdésének a vízváltója, nem az, hogy vasárnaponként eljársz-e a templomba, vagy sem. Valójában az Istenben hívő embernek volnának jobb esélyei arra, hogy erkölcsös legyen, mert az Istenhiten belül alakultak ki csendre-nevelő iskolák. De ez csak olyasmi, hogy valójában úgy illenék, hogy az Istenben hívő emberek adnák ezt az erkölcsi elitet. De a tapasztalat ezt nem támasztja alá. Mégpedig azért nem,

mert a vallások nem arra nevelnek, hogy találkozzál az Istennel és halld meg az ő hangját, hanem hogy „ja, én tudom, hogy mit mond az Isten, te azért imádkozzál, hogy elmélyítsd magadban az Istennek azt a választát, amit én előre megmondok neked". És ezért aztán egyáltalán nem biztosíték, hogy templomba jársz és erkölcsös ember léssz. Esetleg templomba jársz, és csak „klerikális ökör" leszel ennek következtében. A klerikális ökör és a nem vallásos elvtelen gazember között az a különbség, hogy a nem vallásos elvtelen gazember dehogy hiszi azt, hogy a Rákosi Mátyásnak igaza van, hanem azt tudja, hogy azt kell hazudnom, amit a Rákosi Mátyás mond, mert ennek fejében tehetek vaját meg tejfelt a kenyereimre. A klerikális ökör pedig elhiszi azt, hogy az ő vallási társulatának a mindenkori előjárója lenyelte az isteni bölcsességet. Tehát ő Istentől megkívánt engedelmességi aktust gyakorol a mindenható Atyaúristennel szemben, amikor azt a nótát fújja, amivel neki a maga felekezetének előjárója elibe állt. Megnyomorított ember a vallásos ember, nem egyszer pedig a vallásos embernek kellene lennie annak, aki az Istennel találkozás technikáját elsajátítja; ebbe csak belezavar az, hogy az Istennek a hangját egy másik ember képviseli, és nem ő hallja belülről.

Ha megenged egy személyes megjegyzést: ami a számomra a leginkább távolálló a vallásos magatartásból, az éppen az, hogy érzésem szerint az alázat" eszménye szemben áll az ember méltóságának ideáljával.

A napokban megmutatott nekem valaki egy levélkét, amelyet egy vatikáni Monsignore írt egy velünk szimpatizáló személynek, aki azt írja, hogy persze a Vatikánban is tudják, hogy a magyar katolikus egyháznak ezt a Bulányi- vagy Bokor-problémáját meg kell oldani, de ahhoz, hogy lehetséges legyen, az szükséges, hogy a Bulányi atyában legyen készség és alázat. Nos, amit a vallások alázaton értenek, abból bennem nincsen semmi. Mit értenek alázaton? Azt, amit az előbb elmondtam. A Bulányi atyában alázatnak kellene lennie*, annyit tesz, hogy el kellene jutnia oda, hogy azt vallja, amit a mindenkori egyházi vezetők, akár a Rákosi Mátyás idején, akár a Kádár idején, akár a mostani poszt-kádári alapállásukban mondanak. Nahát ebből az alázatból bennem nincsen semmi. Jézus számára az alázatnak megfelelő akármi, illetve az Újszövetségen belüli görög szó, az a tapeinosz volt, semmi köze sincsen ahhoz a tartalomhoz, amit a vallások alázat néven emlegetnek. Valami egészen más. Mit jelent, ha Jézus Krisztus azt mondja, hogy nézzetek reám, mert az én szívem az alázattól meghatározott"? Ez az alázat nála annyit jelent, hogy mondhat a Kajafás, a Nagy Tanács, az írástudók, a törvények magyarázója, a farizeus, a szadduceus akármit, én maradok a meghallott isteni hang mellett, még akkor is, ha olyan picivé tesztek engem, kicsivé, alacsonnyá, hogy a történelem szemétdombjára hajtotok engem a Golgotán. Aki hajlandó a maga meggyőződéséhez húségben elviselni azt, hogy a mindenkori hatalom ilyen picivé, ilyen alacsonnyá teszi, az az alázatos

ember. Ha a meggyőződésemmel hűséggel maradok akkor is, ha leköpnék, ördöggel cimboráinak, eretneknek mondanak, ahogy a mindenkori prófétákat és így Jézust is a világi és vallási urak rendre minősítik, ez az alázatosság. Ezt a jézusi szent szót csavarják el éppen az ellenkező tartalomra. Jézusnál az alázat - hűség a meggyőződéshez. Náluk pedig az alázat a mindenkori hatalmi paktumokat megcsináló világi vagy vallási uraknak nyújtott engedelmesség. Nahát ebből bennem valóban nincsen semmi sem.

1992.

HORVÁTH JÓZSEF

HOGY IS VAN EZ? - EGYHÁZ HŰSÉG, JÉZUS HŰSÉG?

Megváltás

Iváni káplán koromban /Sopron közeli falu/ a plébános-tól azt a feladatot kaptam, hogy a nagypénteki szertartáson – „Szentkereszt felmagasztalása” /az elnevezése is elgondolkodtató/ - az oltár elé állva, magasra emelve a feszületet mondjam a prédikációt. Megrázó élmény volt! Arról beszéltem, hogy Jézus miért is jutott erre a megalázó sorsra, és hogy az Őt követők sem úszhatják meg kevesebbel, ha következetesen a követői lesznek. Lehet, hogy nem „véres áldozatot” követel a szeretet állhatatos, következetes megélése, de megpróbáltatásokat mindenképpen! Kinek-kinek saját keresztjét kell hordozni...

A szertartás után a plébános úr megjegyezte: a lényegét kifejeztem! Nem szóltam a megváltásról, pedig ez a keresztihalál lényege. Jézus a bűneink miatt vállalta a halált, így engesztelte ki az Atyát és váltott meg bennünket...

Hogy is van ez? Jézus az Isten Országáról beszélt. Ennek „építésére” hívta az embereket. Elmondta, miként lehet Istennek tetsző életet élni! Részt vett a zsinagógai összejöveteleken, felment Jeruzsálembe Húsvétot megülni. De kemény kritikát gyakorolt a vallási obszervanciák, a törvényi előírások felett. Határozott véleményt formált a 613 szabályt tartalmazó vallási előírásról. Nem kímélte a vallási vezetők képmutatását. A tömeg mögé állt. Személye, tanítása politikai ügy lett. Majd egyenes következményként elítélés és a halála.

Ja igen, a Pál felé megváltástan! ...kiengesztelni Istent??? Hogy is állunk a hűséggel?

Kettős hűség? Az év elején, Tatán a plébános Szent Ágnesről, Sebestyénről és Boldog Batthyány Strattmann Lászlóról beszélt. Ágnes szüzi életet akart élni, nem ment hozzá a városi prefektus fiához. Máglyán égették, majd lefejezték. Sebestyén császári gárdatiszt és keresztény. Társai között terjesztette a hitet, ezért lenyilazásra ítélték. Nem halt meg súlyos sebeiben, mert egy jámbor asszony ápolta. (A sztori üzenete, hogy a keresztény hit elpusztíthatatlan!) Igaz, hogy később ismét halálra

ítélték, bunkósbotlagon agyonverték. Strattmann Boldog házasságban élt, 12 gyermeke született. Grófi, hercegi címet birtokolt. Kiváló szemész orvos volt. Kórházat működtetett vagyonából és ingyen gyógyította a szegényeket. A keresztényüldözés idején bizony az életáldozat sem volt ritka. Ma már nem kér tőlünk ilyet az Isten. A szemorvos gazdag volt és vagyonát helyesen használta. Nekünk is segítenünk kell embertársainkon. – Eddig a plébános úr... /Tehát lehetünk gazdagok, vagyonnal bírók, csak adakozzunk?! El nem hangzik önmagunk szegényítése! Üldözöttségre, életadásra gondolkunkunk sem kell?/

Hogy is van ez? Szerzett javaink, a fizetés, nyugdíj, amit nem másoktól veszünk el, azt birtokolhatjuk? Legfeljebb adok valamennyit? És „a gazdag nehezen jut be”, „a vagyonban bízó...”, stb. a tanítványokat is megrémítő Jézus által elmondott szavak??? A gazdag ifjú tisztában lehetett azzal, hogy a gazdagságához milyen úton jutott hozzá?! Ismerős a Mester reakciója! Ő egyértelművé tette az agyagiakhoz való viszonyt. Az általa képviselt radikalitást nem hallom a templomokban!... Jézus nem igazítgatást akart az életformán, hanem életforma változást akar. Mégis lehet két úrnak szolgálni?... Az első keresztények adástörvényt gyakorló emberek voltak. /Tudjuk, hogy a szegénység önmagában nem érték. / A „jó és istenfélő gazdag” nem fából vaskarika? Vagy csak akkor gond, ha hatalom birtoklása mellett vagyok gazdag?

Hogy is van ez?

Szentség kiszolgáltatás?

A múlt évben történt. A táskai templomban 15 fő a szombat délután megtartott vasárnapi misén /10 éve még 75-80 fő volt!/. Plébános úr prédikál. Megszólítás: „Gyászoló közösség”. Kifejti, hogy miért szólított így: egy hete volt az elsőáldozás és bérmálkozás. Három faluból összesen 21 elsőáldozó és 51 bérmálkozó volt. Egy hét múlva egy, azaz egy gyermek jött el a templomba. Mi, az ott ülő hívek, /mind öregek/ felelősek vagyunk, hogy nem tudjuk tovább adni a hitünket. – Tehát, jó papi szokás szerint, azokat szidta össze, akik jelen voltak, és egyáltalán „nincs közük” az esethez. Mise után próbáltam beszélni a plébános úrral, hogy mégis milyen probléma miatt nem jöttek templomba a gyermekek. /Felkészítés? Kapcsolat a hívekkel? Következetesség? „Begyónik” a gyerek és „kibérmálkozik”? - „Ne vessétek kincseteket sertések elé!” – nem mondtam ki!!!/ Megsértődött és a szülőket okolta...

Hát hogy is van ez? Jézus ilyen szentség kiszolgáltató „céget” akarhatott? Ha akart egyházat - a *Benne és Neki hívők, helyesebben az Őt követők közösségét* – az biztosan nem egy szolgáltatást nyújtó intézmény! /Keresztelés, házasság szentség kiszolgáltatás „elvárások” nélkül! Temetés, mint 8. szentség!/

Hogy is van ez? Jézus hűség? – egyház hűség?

Vasárnap megszentelése

A II. Vatikáni zsinat Konstitúciót adott ki a Szent Liturgiáról. Végre magyar nyelvű lett a szentmise. Kötelező lett az igehirdetés. És sok időszerű újítás. A vasárnap megszenteléséhez /a 3. parancsolat megtartása, ill. az egyház parancsa szerint a misehallgatás/ az eucharisztia ünneplése hozzátartozik.

A keresztény közösség ünnepén személytelenül „találkozunk”! Hallgatjuk az ószövetségi szakaszokat, az ószövetségi istenkép szerinti igehirdetést. Jézus üzenetét ilyen egyszerűen összefoglalhatnánk: „Isten jelen van és Isten jó!”... *Hallván a prédikációkat, ez az üzenet érkezik el hozzánk?! Akárhányszor nem kapcsolunk üresbe?*

Felállva mondjuk a „Hiszekegy”-et... *Nem bizonytalánodunk el /”ítélni élőket és holtakat”/. Mondjuk ugyan, de...*

Azután az Egyetemes könyörgésben az Isten számára meghatározott feladatokra kérjük, hogy teljesítse az Úr... *Nem kellene legalább helyesen megfogalmazni?*

A mise végén szétszalad a nép... *Ott lenne a helye, ideje a közösség alakításnak?*

Hogy is van ez? A Jézusra emlékező lakoma?!

Jézus az utolsó vacsorán „testét” adta „kenyér”-ként. Ahogy a kenyér nem önmagáért létezik, hanem másokért való táplálékként, úgy létezik számukra Jézus is, Istentől adottan. Legyenek a tanítványok is egymás számára kenyér! Majd a tanítványok mindnyájan ugyanaból a pohárból ittak, ahogyan a családban megesik testvérek között. Megélték a közösséget! A kenyér és bor összekapcsolta őket egymással és Mesterükkel. Testvéri közösséget alkottak, olyant, amely még az ellenségre is kiterjedő szeretet. Jézus elgondolása szerint az Ő halála után fenn kell maradni a Rá emlékezés e formájának. A cél, hogy a jelenlévők az utolsó vacsorán történeteket éljék át, valahányszor az ő emlékezetére összegyűlnek. Vidáman ünnepeljenek, ahelyett, hogy szomorkodnának Jézus távolléte miatt. A megemlékezés segíti hatékonyabbá tenni Jézus üzenetét és művét! Ez igaz???

Jézusunk közösséget alakított, asztaltársaságot bízott meg programjának tovább vitelével. Az első keresztények az istentiszteletet úgy élték meg, hogy az közösségépítő legyen. Pál ragaszkodott hozzá, hogy az istentiszteleten nagyon értelmes és építő kommunikáció legyen. Akarja, hogy a résztvevők vigasztalják, köszöntsék, bátorítsák, helyreigazítsák, tanítsák egymást és gondoskodjanak egymásról /1 Kor 14/. Bizony csodálkozna Szent Pál, ha belépne egy vasárnapi istentiszteletre! A békeköszöntés bevezetett formája egy embe-ribb, kommunikatívabb lehetőség. /No de, ha „Köszöntések egymást szent csókkal” , mely természetes volt annak idején, ma ugyan csak megdöbbenne! / A mise látogatói /!!!/ nem alkotnak közösséget: egymás mellett élnek és nem egymásért. Az összetartozás, egymásért való felelősség, kommunikáció nem jellemző. A papnak, a közösség vezetőjének katalizátor szerepe lenne... A mise végén elhangzik, hogy ...”menjete-

küldetések van”. És aztán sietünk haza...

Természetes a vasárnapi misehallgatás /ugye a régi kifejezés: „hallgatás”!/? A vallásosak 10 %-a sem megy templomba. Parancsra megyünk, megszokásból, vagy már le is szoktunk a vasárnapi miséről? Miért is?...

Extra Ecclesiam nulla salus

Katolikus keresztény dogma, jelentése: „az egyházon kívül nincs üdvösség”. Az eredeti szöveg Cipriántól származik /200-as évek/, majd Origenész /+254/, Jeromos /+420/ és sokan mások megerősítették. Ágoston /+430/: „az egyházon kívül mindent találhatsz, kivéve az üdvözülést” Aquinói Szt. Tamás /+1275/ „...az özönvíz idején senki nem volt az egyházat jelentő bárkán kívül.” Dogmaként mondta ki 1215-ben a IV. Lateráni zsinat, majd megerősítette 1441-ben a Firenzei zsinat.

A II. Vatikáni zsinat a Lumen Gentium-ban így fogalmaz: „Az Egyház az üdvösség hivatalos eszköze, Krisztus a megváltás kegyelmeit az egyházra bízta. Minden kegyelem az egyház által hat, ha formálisan valaki nem is tartozik keretébe.”

Mai probléma: Isten igen – Egyház nem! „A magunk módján vallásosan!” Sokszor a mai ember, miközben készletet érez transzcendens gondolkodásra, ezt nem hajlandó semmilyen kész vallásos rendszer, egyház alá sorolni. Lehet, hogy a szabad választások lehetősége, vágya teremtette meg az irtózást a kötöttségektől, de lehet, hogy az egyházak identitás vesztese, mondanivalójának sekélyessége a felelős mindezért.

Mínta az egyház elveszítette volna a világgal való megfelelő kapcsolatát, elbizonytalanodott volna mondanivalójában! A politikummal való kapcsolatban sem képviseli elkötelezetten Krisztus jelenlétét! Tény: nem mondhatjuk, hogy az egyház remekül képviseli manapság Jézus üzenetét. DE mégis elhangzik az igehirdetés, jelen vannak a szentségek. Az egyház közösségében formálódik személyes teológiánk, „istenlátásunk”. Az egyház „tökéletlenségét”, bűneit ki lehet kerülni azzal, hogy majd a „magam módján leszek vallásos”, de ezzel sutba dobjuk a szellemi-lelki életünkön való folyamatos kontrollt, a közösséget!

Ma halljuk, hogy a hit a lényeges! Szélsőségesen fogalmazva a vallás ennek az ellentéte és valamilyen pejoratív jelentésű. A vallás nem elég, hívőnek kell lenni! A hit ellensége a vallásosság. Az egyház a vallásosság megjelenítője. Az egyház szeretné „birtokolni” az Istent. Az egyház egyesek szerint „a szervezett vallás, melynek célja, hogy megvédje az ember jogos igényeit az Istennel szemben”.

Jézus itt élt e világban! Az egyház akkor teljesíti küldetését, ha a világba beágyazva él. Nem önmaga fenntartásáért küzd, hanem Jézus üzenetének hordozója, itt és most, és minden körülmények között!

Hogy is van ez – „extra ecclesiam...”? 7-8 milliárd ember él a földön. Különféle vallások követői, jószándékú

emberek, lelkiismeretük által vezérelve teszik az általuk helyesnek tartott jót...

Ecclesia semper reformanda est

Azaz az Egyháznak folyamatos megújulásra van szüksége! A kifejezés állítólag Szt. Ágostontól ered, de valójában a protestáns Karl Barth népszerűsítette 1947-től. Az egyház nem tévedhetetlen, sem önmaga, sem az ige feletti tekintélyben. Az ige jegyében kell helyreigazítani, visszatérni az alapokhoz. A Szentírástól idegen a hatalmi struktúra, a hierarchia, a pápai udvartartás...

A Katolikus egyházban a II. Vatikáni zsinattal indult el a megújulási folyamat. A világ püspökei és a világi hívők is reménykedve várták az „aggiornamento” (=a mai naphoz igazodás=nagyobb nyitottság és a modern kor igényeihez közeledés/ jegyében az Egyház megújulását. Idézek a Lumen Gentium /Az Egyházzal szóló/ dogmatikus konstitúcióból: „Krisztus szent Egyházát - a hit, a remény, és a szeretet közösségét - ezen a földön látható szervezetként alapította és tartja fenn szüntelenül, s általa árasztja mindenkire az igazságot és kegyelmet”... Ez a Krisztus egyetlen Egyháza, melyet a Hiszekegyben egynek, szentnek, katolikusnak és apostolinak vallunk, s melyet Üdvözítőnk feltámadása után a pásztor Péternek adott, és órá és a többi apostolra bízta terjesztését és kormányzását... Nem arra törekszik, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy saját példájával is terjessze az alázatosságot és önmegtagadást... Az Egyház egyszerre szent és mindig megtisztulásra szorul, ezért szüntelenül a bűnbánat és a megújulás útját járja”. /8. pont/

Idézet H. Küng: A katolikus egyház rövid története c. könyvéből „...a mai katolikus egyház alapjaiban véve az, ami mindig volt, és amit a katolikus egyház mindenkor hirdetett és akart, az azonos azzal, amit Jézus Krisztus maga hirdetett és akart. Elviekben tehát már Jézus is katolikus volt. Ám joggal hivatkozik-e Jézusra ez a sikeres és hatalmas egyház, a legnagyobb keresztény egyház? Avagy olyan valakire hivatkozik büszkén ez a hierarchikus berendezkedésű egyház, aki feltehetőleg szembe fordult volna vele? Képzelnék el egyfajta gondolat kísérletként: a Názáreti Jézus megjelenik a Szent Péter bazilikában a pápa által pontifikált misén. Vajon nem úgy fogadnák-e, mint Dosztojevszkij nagy inkvizitora: Miért jöttél hát, hogy zavarj bennünket?”

Tény az, hogy az Egyház történelme során, mint evilági intézmény érvényesítette saját érdekeit a politikai hatalomért vívott harcokban, de el kell ismerni, hogy a számtalan keresztény által végzett aktív szeretetmunka, a szenvedőkkel és szegényekkel való törődés, a már korán megszervezett betegápolás, sok kórház, a békesség megőrzésére tett erőfeszítés jelen volt ugyanannak az Egyháznak az életében. Az Egyház életében – egész története folyamán, minden tiltás ellenére - jelen voltak az alulról jövő kezdeményezések, a laikus mozgalmak, egyházon belüli szervezett ellenzékként igyekeztek visszatérni az evangéliumokban megfogalmazott jézusi elvekhez. Tény, hogy akárhányszor „sikeresen”

elfojtották őket, az inkvizíció eszközeivel „kordában” tartották a másként gondolkodókat /ma a Hittani Kongregáció!!!/, mégis mindenkor hatékony maradt az evangélium üzenete a Lélekre nyitott emberekben.

Tisztában vagyunk azzal, hogy Jézus tanítása világ átalakító program, de azt is nagyon jól tudjuk, hogy a változás föltételezi, hogy Isten népe saját körében élheti meg a új valóságot. A saját körében kell kontraszttársadalmat formálni. A nagy társadalmi átalakítás, az összemberiségért való aggódás, a politika eszközeivel, a fegyverek erejével sem valósítható meg. Jézus szándéka az élő, egymásért felelősséget vállaló, egymást támogató közösség, amely helyileg hatékony! Hogy miként? No „ez a mi dolgunk, és nem is kevés”!!!

Hát, hogy is van ez? Hol tartunk most? Egyház hűség? - Jézus hűség?

Ajánlott irodalom:

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai Szent István Társulat Bp. 2007

E. H. Broadbent: Zarándok gyülekezet Primo Evangéliumi kiadó Bp. 1990

H. Küng: A katolikus egyház rövid története Európa Bp. 2005

G. Lohfink: Milyennek akarta Jézus a közösséget Egyházfórum Luzern 1990

Sárdi Péter: Jézus kincse az emberek kezében Elpidia Bp. 2001

KIRÁLY IGNÁCZ

HAZASZERETET

Jézus példája egyértelmű: népéhez, kultúrájához kritikus hűséggel viszonyult. Magamra alkalmazva példáját mégsem könnyű. Megváltozott a világ. Ma, ha tenni akarok népemért, hazámért, akkor két alapvető út áll előttem: a hatalmi politika és a túlélő-építő elvhűség. Az elv kizárja a jézusidegen erő alkalmazásokat, a tollasodási megélhetési politizálást. Ma a hatalmi harc felőröli a hazafiságot és befelé fordítja az embert, önös és kollektíven önös köreiben éli életét, figyelve, hogy mi az előnyös, hasznos a külső körökből az ő számára. Haszonelvűvé silányul a népért áldozatra is képes hazaszeretet.

Jézusnál három csoport volt jellemző. Megszállók, kollaboránsok, harcos hazafiak és kisemberek. Jézus miért olyan kemény a harcos hazafiakkal szemben? Erőszakosságuk miatt? Népi-nemzeti mozgalom önközpontúsága miatt? Forradalmárok, nemzeti felszabadítók a történelem nemzeti hősei. Jézusnál csak a pacifisták a hősök? Az ősegyház értelmezése egyértelmű: Jeruzsálem ostromakor kivonulnak, és ott hagyják a bajban honfitársaikat, még egészségügyi szolgálatot sem vállalva Joppé felé menekülnek. A kisemberek vannak sokan, akik élnek és túlélnek, sodródhatnak és dolgozva helyt állnak. A parasztság, az állattenyésztők a legkevésbé kiszolgáltatott réteg., enniinni valója, lakhatása megvan. Jézust főként ilyen

emberek veszik körül. Mozgalmának alakító erői, tovább vivői, tovább gondolói mégsem közülük kerülnek ki. Nagy erőlködéssel lehet csak kimutatni a tanítványok pasztorációs hatásfokát. Pál és népe egyedül több, mint a tizenkettőé együtt.

Miért bízott Jézus abban, hogy a tudatátalakítással teljesen helyére kerülnek az élet legalapvetőbb kérdései? A hazafiság jézusi útja a szelíd mártíromságba vezet. Ha meghatározó tömegű megtért lenne, ez akkor sem változna, mert a meg nem tértek bekebeleznek a könnyedén leigázható megtérteket. Ez túléléshez jó, de a földi Isten Országához kevés...

BALOGH LÁSZLÓ

HAZASZERETET

A haza fogalma

A **haza** az az ország, népközösség, amelyhez az adott személy tartozik, ahol otthon érzi magát, egyben az a hely, ahol az emberek nagyobb csoportja életlehetőségekre talál.

A haza fogalma a szülőföld - azaz az adott ember felnőtté válási környezetének - szeretetére, erre az ősi emberi érzésre alapul. A latin nyelvben a *patria* volt a megfelelője, ami a modern magyar nyelvben is ismeretes, a „szűkebb pátria” szófordulatban is használatos. Ez már a 13. század előtt is érzelmi színezetet kapott, összekapcsolódott a családi otthon, a nyugalom és a béke képzetével.

Az ember egy országot tekint hazájának. A haza akkor változhat, ha végleg elhagyja azt a földet, ahol született. A vándorló népek hazája folyamatosan változott.

Az egyén vagy valamely közösség, nép szempontjából az az ország, ahol valaki született, ahonnan származik, s ahol általában él, amelynek népéhez tartozik, v. ahová tartozónak vallja magát: „Hazádnak rendületlenül Légy híve, oh magyar.” (Vörösmarty Mihály)

A nemzet fogalma

A **nemzet**: történelmileg kialakult, tartós emberi közösség, amelyet a közös nyelv, közös terület, közös gazdaság és a kultúrában megnyilvánuló közös lelki alkat tart össze. Ez az általános meghatározás azonban korlátozott érvényű, számos olyan nemzet van vagy volt, amelyekre a definíció egy vagy több eleme nem érvényesül, mégis egyértelműen nemzetnek tekintette őket a közvélemény és a társadalomtudomány egyaránt. Ilyen például a belga nemzet, amelynek tagjai két nyelven beszélnek, az ír nemzet, amelynek nyelve az angol, vagy a román nemzet, amely 1920-ig több államban élt, illetve akár a lengyel nemzet, amelynek 1795 és 1920 között nem volt

önálló állama, és természetesen a magyar nemzet, amely több államban él.

A nemzet gyakran, de nem mindig, [politikai](#) és/vagy [etnikai](#) közösség is. Amennyiben a politikai és az etnikai közösség egybeesik, [nemzetállamról](#) beszélhetünk.

A nemzetfogalom kialakulását, történelmi tartalmát és modern jelentését illetően több évszázados értelmezési és tartalmi viták folytak és folynak Magyarországon és általában szerte a világon, különösen az európai kultúrkör(ök)ben. A nemzet szó különböző nyelvi változatainak is gyakran eltérő a tartalma, különös tekintettel arra, hogy a nemzet, a [nép](#), az [állam](#), az [ország](#), az [etnikum](#) fogalmak milyen mértékben fednek át vagy térnek el egymástól, ami tovább bonyolítja a fogalom értelmezését.

A rendszerváltás után Magyarországon a szocialista rendszerrel való szakítás jegyében a „népi” szó helyén előtérbe került a „nemzeti” szó használata. Így pl. a népgazdaság helyett a nemzetgazdaság, a Népsport helyett a [Nemzeti Sport](#). Különösen felerősödött ez a folyamat a [Nemzeti Együttműködés Rendszere](#) kikiáltása után, amikor olyan, sokak által túlzásnak tartott átnevezésekre került sor, mint a dohánybolt helyett [Nemzeti dohánybolt](#) és hasonlók.

Nacionalizmus

A **nacionalizmus**, a [nemzetek](#) kialakulásának, a nemzeté válás folyamatának [ideológiája](#). Legfontosabb jellemzője a nemzet fogalmának előtérbe helyezése, az a nézet, hogy a nemzeti azonosság (nemzeti identitás) az emberi élet alapvető értéke, amely szélsőséges esetekben megelőz minden más szűkebb és tágabb csoporthoz való tartozást, kötődést. (pl: [társadalmi osztály](#), [párt](#), [vallás](#)) A nemzetet a területi egység, a közös [nyelv](#), a [kultúra](#), az értékrend és szokások, a közös [mítoszok](#) és a [történelem](#), valamint mindezek tudata jellemzi.

A nacionalizmus gyakran a nemzet és [állam](#) egységéből indul ki, azt hirdeti, hogy a nemzetet a teljes [szuverenitás \(önrendelkezés\)](#) joga illeti meg. A nacionalizmus kiindulópontja, hogy mindenkinek van nemzetisége, a politikai [közösség](#), a nemzetállam pedig ezen az alapon nyugszik.

Minden nemzetnek megvannak az úgynevezett „referencianemzetei”, tehát azok a nemzetek (általában a szomszédjai), amelyekhez méri, amelyekkel összehasonlítja magát. A [magyaroknak](#) például a [románok](#) vagy az [osztrákok](#), a szlovákoknak a magyarok és a [csehek](#), a [lengyeleknek](#) az [ukránok](#) stb.

A nacionalizmus főleg a neoliberális és szocialista kritikusok által elvetett és legtöbbször vitatott [politikai](#) nézetrendszer és Magyarországon - a marxizmus tovább élő hatása miatt is – meglehetősen negatív jelentésű a közbeszédben.

A gondolat, amely szerint a nemzeteket megilleti az államalkotás joga, a nemzetivé válás folyamatának nélkülözhetetlen eleme. A nacionalizmus szélsőséges formáját, melyet [sovinizmusnak](#) neveznek, gyakran jellemzi a kisebbségekkel szembeni [tolerancia](#) hiánya. Azonban problémát okoz annak megállapítása, hogy hol húzódik a határ a hagyományos nacionalizmus és annak eltorzult formája, a [sovinizmus](#) között.

A [sovinizmus](#) a mi-ők ellentétből indul ki, csak hogy ebben az esetben az egyenlőtlenség, a nemzeti felsőbbrendűség dominál, összekapcsolódva a másik nemzet lekiacsnylásával, esetenkénti megsemmisítésének szándékával.

A [patriotizmus](#) a tiszta hazaszeretet, mások megsértésének igénye nélkül. Nem más, mint a föld, a nemzeti múlt, a nemzeti intézmények, a nyelv és a szokások tisztelete és szeretete. [Illyés Gyula](#) szerint patrióta az, aki jogot véd, soviniszta az, aki jogot sért. A jézusi értékrend szellemében patrióta az, aki más népnek nem kíván, és nem is tesz rosszat, olyat, amit a saját népének nem kívánna.

A nacionalizmus szemben áll a klasszikus [marxizmus](#) internacionalizmusával (nemzetköziség), valamint a [kozmpolitizmussal](#) (amely szerint „elavult dolog a nemzet”).

A hazához való kötődés kialakulása

A hazához való kötődés és ennek érzelmi megjelenése már kisgyerekkortól kezd kialakulni. Sok tényező befolyásolja ennek az érzelmenek a fejlődését. Kisgyermek korban főleg az, ahogyan a családtagok vélekednek a saját szülőföldjükéről, illetve az, hogy milyen kulturális háttérrel (pl. dalokat, filmeket, könyveket) biztosítanak a gyermekeknek, mennyire kapnak hazafias nevelést.

A hazaszeretet igazán a serdülőkorban kezd el beépülni a személyiségünkbe, ettől kezdve pedig identitásunk elválaszthatatlan részét képezi.

Tisztán pszichológiai szempontból ennek a pozitív emóciónak leginkább abban van jelentősége, hogy a közösséghez tartozás érzését erősíti, ami később kiemelten fontossá válik az ember életében.

Fontos a nevelésben törekedni a hazaszeretet érzetének kialakítására. Ha ez nem történik meg, akkor a későbbiekben ez komoly probléma forrása lehet. Azok az emberek, akiknek életéből kimaradnak a közösséghez tartozás élményei, illetve a mélyebb barátságok, valamint a kötődési mintázatok sem alakulnak ki megfelelően, azoknál a minőségi társas kapcsolatok kialakítása is nehézkessé válik, előfordulhat „*érzelmi zűrzavar*” náluk. Ezeket az embereket szokták „*gyökérteleneknek*” hívni. Mivel minden társas kapcsolat alapja a bizalom, anélkül csak felszínes viszonyt lehet kialakítani, a szociális kötelek ennek hiányában nagyon komoly zavarokat szenvedhetnek.

Az a jó, ha egy embernél egészséges harmóniában vannak a kötődések (identitások) koncentrikus körei. Gyerekkorban a szülőkhöz kötődés, felnőtt korban a házastárs, aztán a család többi tagjai (testvérek, majd a saját gyerekek) tágabb rokonság, különböző közösségek, barátok (iskola, kórus, csapattársak, munkahely, vallási közösség, stb.) tovább tágítva a kört a szűkebb lakóhely (falú, város), majd az ország, illetve a nemzet, s itt nem megállva az egész emberiség.

Jézus követőként alapnorma, hogy nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül minden embertársunk iránt érezzünk felelősséget, ugyanakkor a nemzethez tartozás élménye pótolhatatlan egy ember életében. Fontos, hogy gyermekeink megtapasztalják egy olyan szerves közösséghez tartozás élményét, ahol a közös nyelv, a közös történelem, a közös hagyományok és kultúra összekötnek bennünket.

Tapasztalhatjuk, hogy már bölcsődében, óvodában el lehet kezdeni a hazafias nevelést. Pl. a nemzeti ünnepek (márc. 15-e, aug. 20-a, okt. 23-a) kiváló alkalmat kínálnak erre.

Neveltetéstől, lelki alkattól is függ, kinél mely területek erősítik, növelik a nemzeti identitást. Sokunk szívét a magyar népi kultúra dobogtatja meg. Népzene, néptánc, népi művészetek. Felejthetetlen élmény volt, amikor a szentmisében a magyar íróknak a Lélektől ihletett kincsei hangoztak el a szentleckében, olvasmányban. Van, akiben a magyar tudósok, felfedezők világra szóló eredményei növelik a nemzeti büszkeséget, összetartozást. Ne hagyjuk ki a sorból a sport eredményeket sem, tapasztalhattuk, milyen lelkesen ölelkeznek össze vadidegen emberek egy-egy magyar gólnál a foci Európa Bajnokság során, vagy más világversenyek alkalmával.

A magyar nemzettudatot erősen meghatározza az a gondolkodási séma, amelynek lényege, hogy „kis országgént” nagy eredményekre voltunk képesek a múltban. Különösen Trianon után, a relatív kis ország méretből fakadó enyhe komplexust a múlt dicsősége, illetve a tudósok, sportolók stb. nagysága, elért eredményei ellenúlyozzák.

A sor tovább folytatható.

Mit jelentett Jézus számára a haza és a nemzet?

Jézus egy olyan nép fiaként, olyan történelmi korban született és nőtt fel, amikor különösen nagy jelentősége volt a néphez tartozásnak. Naponta bőrükön érezték a nemzetiségi gondok nyomorúságát. Az adószedők a kötelezőn felül a maguk külön adóját is behajtották, a Római Birodalommal kollaboráló gazdagok hellenizálódása pedig veszélyeztette a nemzeti kultúrát és vallást. A derék zsidó hazafiak (zelóták) ugrásra készen várták az alkalmat, amikor fegyveresen kiűzhetik földjükéről a hódítókat.

Jézus nem tartozott sem a kollaborálók, sem a zelóták közé.

De kik közé tartozott Jézus?

Az erős nemzeti tudatú emberek közé. Az egész világra szóló tanításának alapjait a zsidó nemzeti környezetben

rakta le. „Küldetésem csak Izrael házának elveszett juhjaihoz szól.” (Mt 15, 24 A kánaáni asszony lányának gyógyítása.) Tanítványait is kizárólag a népének fiai közül gyűjtötte. A nagy tömeg-pasztorációkkal (pl. Hegyi Beszéd, kenyérszaporítások...) is a zsidó tömegeket célozta meg. Tőlük várta el a szeretet fogalmának kitágítását minden emberre. „Ha azokat szeretik csak, akik titeket szeretnek, mi lesz a jutalmatok? Nem így szeretnek a vámosok is? ... Nem így tesznek a pogányok is?” Mt 5, 46-47

Jézus értékrendjébe nem fér bele a haza fegyveres „védelme” az ellenséges nemzet hadseregével szemben. „Szeressétek inkább ellenségeiteket! ... Akkor nagy lesz jutalmatok s a Magasságbeli fiai lesztek: ő is jószág a hálátlanok és a gonoszok iránt.” Lk 6, 35

A zsidó nemzeti öntudat nem tette Jézust vakká, sem nemzete bűneivel, sem a többi nemzethez tartozók érnyeivel szemben. Jézus számára zsidónak lenni nem kiváltság, hanem felelősségtöbblet. Küldetés a többi nemzethez. Az a szeretet, amelyik megáll a nemzet határánál, az csupán kollektív tárgy önzés.

A nem zsidó kafarnaumi százados nagyobbra értékeli, mint saját nemzetének tagjait. „Bizony mondom nektek, ekkora hitet senkinél sem találtam Izraelben!” Mt 8, 10 Pedig a megdicsért százados a zsidó hazát megszálló, idegen hatalomhoz tartozik. Hasonló dicséretet kapnak a környező nemzetek is. „Ha Tiruszban és Szidónban történtek volna a csodák, amelyek nálatok történtek, már régen szórzsákban és hamuban tartottak volna bűnbánatot.” Mt 11, 21

Amikor Jézus számára nyilvánvalóvá vált, hogy a küldetése meghiúsult, azaz a kortárs zsidó nemzedék nem érti meg és nem vállalja a jézusi Ország koncepció képviselését - és ezzel egyúttal az evilági erőszakot választja - akkor elsiratja Jeruzsálemet. „Jeruzsálem! Jeruzsálem! Te megölod a prófétákat és megkövezed a hozzád küldötteket. Hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint ahogy a tyúk gyűjti szárnya alá csibéit, de te nem akartad. Meglátjátok, elhagyatott lesz házatok.” Mt 23, 37-38

Csalódásai, sikertelenségei ellenére nem vált nemzetet, nem vándorol ki, nem keres a világ más részén jobb lehetőségeket. Nemzetének hivatalos képviselői istenkáromlónak nyilvánítják és kiszolgáltatják a megszálló hatalomnak, azaz a zsidókkal szembeni ellenséges erőszakszervezetnek. Jézus a föltámadása után is változatlanul a zsidóságot tekinti elsődleges „célközönségének”, változatlanul a saját nemzetére számít. Utolsó mondataiban is meghagyja a tanítványainak, hol kell majd tanúságot tenniük: „... tanúságot tesztek majd rólam Jeruzsálemben, meg egész Judeában és Szamáriában, sőt egészen a föld végső határáig.” (ApCsel 1, 8)

Gyurka bácsi szerint (akitől a fentiekben is sokat idéztem) a nemzetfogyásunk három legfőbb oka:

- Harcba szálltunk a 13. században a tatárral, s egy év alatt a 2,5 millió magyarból maradt 1,25 millió.
- Harcba szálltunk a törökkel, s a 15. századvégi 3,2

millió magyarból kétszáz évvel később megint csak 1,25 millió maradt.

- A XX. század második felében megöltünk 5 millió magyar magzatot.

Jézus nem tanított sokat a nemzethez tartozás fontosságáról, jelentőségéről. Úgy gondolom, számára és a környezete számára ez teljesen nyilvánvaló volt. Nyilvánvalóságokra nem fecsérele a szót. Sok mindentől nem tanított, ami abban az időben, abban a kultúrában felnőtt embernek nyilvánvaló egyszerre volt, csak esetleg a mai ember próbálja másként gondolni. Pl. hogy aki férfinak születik, az is marad élete végéig, aki pedig nőnek...

Bennünket a halál kultúrája vesz körül. Észrevétlenül beszivárog az életünkbe, mint a mérges gáz az ajtó hasadékain át. Minden divatot, hangzatos új ideológiát át kell szűrni a jézusi rostán, és ami nem odavaló, kidobni, ami viszont érték, megtartani. Egyedül erre nem képes az ember, ezért is van szükség a közösségek koncentrikus köreire, védő szerepre.

Az Ószövetség népe vallotta, hogy ők Isten kiválasztott népe. Jézus új szövetséget kötött. Megszűnt a különböztetés zsidó és nem-zsidó között. A régi szövetség egy néphez, nemzethez szól. A tanítványait az új szövetség alapján minden néphez küldi: „Menjetek tehát, tegyetek tanítványommá minden népet...” Ilyen értelemben mi is Isten népének tagjai vagyunk. Az Isten Országának nincsenek földrajzi, politikai, etnikai határai. Ennek az Orzágnak az „állampolgársága” nem zárja ki, hanem magában foglalja azt is, hogy tagjai, állampolgárai vagyunk egy evilági orzágnak és tagjai vagyunk egy evilági népnek is. Akkor vagyunk jó polgárai az Isten Országának, ha – a jézusi parancsokat és azok elsőbbségét megtartva – jó polgárai vagyunk az Evilági Orzágnak és jó tagjai vagyunk a népünknek.

Az elmúlt tanév kiemelt témája volt az osztozás. Úgy gondolom, jézusi tudattal osztoznom kell mindazon közösségek életében, amelyekhez tartozom. Nemcsak a család, a rokonság, a barátaim és egyéb közösségeim tartoznak ide, hanem a népem, hazám is. Osztoznom kell a nemzetem örömeiben és bánatában, sikereiben és kudarcaiban, feladataiban, gondjában is.

A megbeszélés során a témában bármiről beszélgethünk, gondolatébresztőnek azért leírok néhány kérdést.

- Te mire vagy büszke, melyek azok a területek, amelyek szerinted erősíthetik a nemzeti összetartozás tudatát?
- Neked hogyan alakult a hazához, nemzethez való viszonyod?
- Milyen párhuzamokat találunk a mai világ és Jézus világa között?
- Határon túli magyarság, nemzet egyesítés.
- Mit gondolsz azokról a fiatalokról, akik fejlettebb gazdaságú országba telepednek át?

DOMJÁN ANITA

INTERJÚ DOMBI FERENCCEL, EGY "MÁSKÉNT GONDOLKODÓ" PAPPAL

- Sokat hallunk manapság az úgynevezett karizmatikus személyiségről. Véleményed szerint mi a lényege az ilyen embernek?

- A szavaknak nemcsak gondolatközlő, hanem közösségformáló szerepük is van. Sőt, elsődleges szerepük a megértetés. Ezért oly fontos a fogalmak tisztázása.

Tágabb értelemben karizmatikus személyiség az, aki emberiségszélességű küldetéstudatot hordoz, és ezt nagy intenzitással, nagy szuggesztivitással képviseli. Az ilyen ember áldás (XXIII. János pápa) vagy átok (Hitler), a küldetéstudat tartalmától függően.

Szűkebb értelemben azokat nevezzük karizmatikusoknak, akik olyan istenélményt éltek át, melyhez csak az apostolok első pünkösdi istenélménye hasonlítható. Következésképpen ezek az emberek tapasztalatból beszélnek Isten irgalmas szeretetéről és felszabadító erejéről.

- Saját pályafutásod során mennyiben sikerült ezen eszmények szerint dolgoznod, élned?

- 1976. október 4-én részesültem a pünkösdi istenélményben, amit karizmatikus körökben lélekkeresztségnek is mondanak. Akkor e nap október első szombatja volt.

"Ahol a Lélek, ott a szabadság", mondja Pál a 2. Kor. 3.17-ben. A választási lehetőség a szabadság formális része. Tartalmi meghatározása így hangzik: Az a szabad, aki minden külső (politikai, társadalmi, gazdasági) és minden benső (kéjvágy, bírvágy, uralomvágy) kényszer ellenére tudja tenni a meglátott jót. E meglátott jó az objektív Jó-hoz viszonyítva nagyon széles skálán mozoghat. Keresztény ember vagyok. Számomra az objektív Jó a Jézus által elmondott és bemutatott Isten.

Az ember az Istennel való kapcsolatában két világosan meghatározható területet különböztethet meg. Az egyik a hitigazságok (dogmák) és a szertartások területe. Itt, ahogy Pál mondja, "tükör által, homályban látunk". A másik a gyakorlati szeretet területe. Itt lehetséges a "színről színre" látás azoknak, akik élő kapcsolatban vannak Jézussal az Ő lelke által. Itt a magatartás így fogalmazható meg: soha senkit nem szabad rosszindulattal bántani. Mindig mindenkinek jóindulattal meg kell bocsátani. Segíteni kell a rászorulón függetlenül attól, hogy milyen hitigazságokat vall és milyen szertartásokon vesz részt. Az első területen a pluralizmus a helyénvaló. Sőt, a dogmák és a szertartások terén teljesen hiábavaló és reménytelen vállalkozás és az egyformaság erőltetése. Az egység csak a gyakorlati szeretet területén valósítható meg, a - nem bántás, megbocsátás, segítség - jézusi moralitás értelmében.

Isten csak egy van, de elgondolás Istentől annyi, ahány ember létezik. Jézusi szeretet is csak egy van, de erről hitelesen csak egyetlen elgondolás létezhet, ha nem tartjuk Jézust skizofrénnak, tudathasadásosnak. Ezért a nembántás-megbocsátás-segítés jézusi szeretet-eszmét

gyarlón megvalósítók, de le nem tagadók, közelebb állnak egymáshoz még akkor is, ha hivatalosan különböző felekezetekhez tartoznak, mint az azonos felekezetbe tartozók, akik ezt az eszmét letagadják. Bár gyarló megvalósítója vagyok a jézusi szeretet eszméjének, egyedül ennek az egységesítő erejének hiszek, s nem hiszek azoknak világos látásában, akit a "tükör által, homályban látás" területén erőltetik az egységre törekvést.

- Van-e tér ma az egyházban a "másként gondolkodó" papok számára?

- E kérdéssel nagyon nehéz helyzetbe hoztál. Nagyon meggyötör, hogy válaszzal meg ne botránkoztassak jószándékú embereket, s ugyanakkor benső meggyőződésem szerint válaszoljak. Homogén, szűk csoport előtt ez nem volna probléma. De így, heterogén olvasók előtt aligha lesz válaszom mindenkinek megnyugtató. Kérem Istent, hogy az olvasókban is, bennem is gyújtson megfelelő fényt, megértést.

Tisztázni kell valamit. Isten senkit sem hív püspöknek. Püspöki hivatal van, de püspöki hivatás nincs. Nincs olyan szeminárium, ahová püspöki hivatással rendelkezőket vennének fel. Még maguk a püspökök is csak akkor mondják Isten akaratával megegyezőnek, hogy püspökké szentelődjenek, mikor már kinevezték őket. Ekkor azért mondják, mert arra nevelődtek e téren, hogy Isten olyan, aki nem nekik közvetlenül, hanem felette-seiknek árulja el e szándékát. Ez biztosan a valóságnak meg nem felelő gondolkodás. Nem Isten, hanem egyházi-állami hatalmasságok akaratának megvalósítói ők, mikor igent mondanak a szentelésre. Ha mindenáron bele akarjuk vonni ebbe az Istent, akkor itt Isten "megengedő" akaratáról beszélhetünk csupán. Ez pedig egészen más, mint amit mi a "miatyánk"-ban imádkozunk, mikor ezt mondjuk: "Legyen meg a Te akaratod." Isten megengedő akarata mérhetetlen botrány forrása volt már a történelem folyamán. Megengedett kínzásokat, háborúkat, járványokat. Volt mikor megengedte, hogy éretlen gyerek-embereket szenteljenek pappá. Bár Tőle eredőnek tartjuk magát a püspökké szentelést, nem varrhatjuk nyakába azt, hogy ezt vagy azt az embert Őmiatta szentelték püspökké. Azért merek így beszélni, mert tapasztalatból tudom, hogy Isten képes közvetlenül megszólítani embert. Engem is megszólított közvetlenül. Nyilván mást is meg tud szólítani. El sem tudom képzelni egyházi életpálya-vállalást másképpen. Hogyan és miért mondaná meg másnak Isten, ha velem valamit tenni akar, és nem nekem?

Tehát főpapi hivatás nincs. Namármost. Az Egyház jelenlegi struktúrájának féltékeny őrei azok a főpapok, akik azért főpapok, mert az őket kiválasztó ugyancsak nem Isten, hanem főpapok, nem tartottak attól, hogy főpapi hatalmuk, mely a történelem folyamán evilági hatalmak által duzzadhatott hatalommá, e kiválasztás által nem szenved majd csorbát. (Igaz, néha tévedtek.)

Van Magyarországon egy karizmatikus egyéniség, egy piarista szerzetes. Neve: Bulányi György. Ez az ember a háború után Debrecenben az egyetemistáknak volt a lelkésze. A Rákosi-rendszer mielőtt életfogytiglani

börtönre ítélte, ilyen felirattal vezényelte ki a tömeget az utcára: "Mindszentyt a lámpavasra, Bulányit meg magasabbra!" - Ez az ember nyolc nyelven beszél. Súlyos börtönévek után is a Kádár-rendszerben létrehozta azt a "Bokor" néven ismert bázisközösség-hálózatot, mely akadályá lett az Egyház elhalását zászlajára tűző ateista állami hatalom azon munkájának, melyet a jelenlegi főpapjaink egytől egyig oly nagy mértékben támogattak. Ez a P. Bulányi soha egyetlen hangot nem hallathatott az Egyház főpapjai által ellenőrzött területen. Ellene bárki szót emelhetett. Ő soha vissza nem szólhatott. Mostanság olyan sajtóorgánumokban jelenhetnek meg nyilatkozatai, melyeket főpapjaink egyelőre még nem cenzúrázhatnak. Meddig teheti ezt, nem tudom. Nyilván addig, míg az állam hatalmi szervei úgy látják, hogy főpapjaink nem árthatnak nekik. Bulányi minden nyilatkozatában hitet tesz a jézusi szeretet és az Egyházhoz való hűsége mellett. Mégsem adnak neki teret saját Egyházában. Sőt, megtiltották neki, hogy nyilvánosan fungáljon.

Amíg tehát ebben az Egyházban a fölülről, hatalmi szóval diszponáltság lesz csupán a módi, addig csak annyiban szabad itt másképpen gondolkodni, amennyiben ez nem készíti lelkiismeretfurdalásra az ország főpapjait.

- Mennyiben változott az Egyház?

- Meggyőződésem, hogy a megváltozott viszonyok urai is tökéletes segítőtársakat fognak találni főpapjainkban. Gondot csupán az fog jelenteni, hogy a nagykorúvá érlelődött hívek körében egyre többen rájönnek arra, hogy a templomba járásnál hasznosabbra is fordíthatják idejüket, s emiatt nem kell nekik a csendőrséggel számolniok. Azt meg előbb-utóbb úgysem fogják elhinni, hogy a templomba járásért jár majd nekik a Mennysország. Persze, ez lassú folyamat. De nyugati példák eléggé előre világítanak ezen az úton.

Az Egyház már vagy 1500 éve válaszut előtt áll. Vagy rálép a jézusi nembántás-megbocsátás-segítés-szeretés útjára, és ekkor a hatalmi struktúrát fölvaltja majd a bizalmi struktúra, vagy pedig sodródik tovább a mindenkori állami hatalmasok cégereként, mint templom, papfönntartó és szentségkiszolgáltató vállalat. Ha majd az elsőt választja, akkor mint hegyre épült város, a világ világossága lesz. Ha nem, akkor nem változik semmi.

- Milyen esélyek vannak a jövőre nézve? Milyen az utánpótlás helyzete?

- Tele vagyok reménnyel. Isten népe nem a szolgaság Lelkét, hanem a bátorság Lelkét kapta. Egyre kevésbé kell félnünk azoktól, "akik megölik a testet". Egyszerűen azon oknál fogva, mert ezeknek a testet megölő gyilkosoknak egyre kisebb a hatékonyságuk, s egyre kevesebben is lesznek. Nem azért lesznek egyre kevesebben, mert az Egyház szorgos munkával ezt már kikínálta volna, hanem azért, mert a józan észre ható Szentlélek a jóra nyitott szívekben nagyszerűen munkálkodik Egyházon belül és kívül egyaránt, függetlenül, sőt a hatalmi struktúra ellenére. Egyre többen látják értelmetlennek, s ennek hangot is adnak, hogy miért kell kicsiny

országunkban négy fegyveres testületet is fenntartani az amúgy is múlandó életünk védelmére, amikor úgysem akar bennünket senki sem bántani. Tele vagyok reménnyel. Álmodom Jézus álma. A nembántás-megbocsátás-segítés mustármag mustárfává fog nőni, terebélyesedni, mert az elmúlt negyven esztendő szenvedése átsegített bennünket az üres hivatali tekintély imádatának súlypontjára, mely bálványimádás volt. Lassan eljutunk oda, hogy az Egyházban sem lehet majd jól megélni annak, akinek se családja, se munkaviszonya nincsen. Eljutunk oda, hogy a tisztelendőség nem azért fog kijárni valakinek, amiről nem tehet, s a főtisztelendőség sem fog kijárni valakinek olyasmért, amiről még az Isten sem tehet, hanem azért, amiről maga az ember tehet. Eljutunk oda, hogy a magatartást elébe helyezzük a szertartásnak, s egyre jobban rálátunk arra, hogy Jézus nem üzletkötés céljából jött közénk, vagyis, ennyi és ennyi ima, böjt után ennyi és ennyi égi kegy dukál, hanem azért jött, hogy Vele szövetségre lépve megvalósulhasson itt és köztünk az Isten Országá. Hiszem, hogy ez az álom, melyről nagy költőnk mondja: "...az álmok nem hazudnak".

Hiszem, hogy minden jószándékú ember "utánpótlás" lehet ebben az élő organizmusban, melyet úgy hívunk: Jézus titokzatos teste. Ez itt a földön az Isten országa.

1989. október 14.

BÁLINT B. ANDRÁS

AZ EMBER ELRONTHATATLAN

BESZÉLGETÉS BULÁNYI GYÖRGGYEL -

Ősz haj, kék szem, fürkészes tekintet. A köpeny alatt lila melegítő, akár a Dózsa-sportolóké. Bár képviselője nem a Megyeri úton ismerkedett behatóbban a belügi szervek tevékenységével. Ülünk az urológiai klinika folyosóján, nővérek, orvosok, betegtársak meg-megállnak egy pillanatra, amikor idős partneremnek fölszikrázik a hangja. Kisközösségekben, Bulányi atya életművében: a Bokor-mozgalomban.

A szerzetesi pályára készülve, gondolta volna valaha, hogy a rend közkatonájaként, tanárként, papként egyszer ennyire marginális helyzetbe szorul?

Hogyan sejtettem volna? Hisz amikor erre a hivatásra szántam magam, a katolicizmus uralkodó vallás volt nemcsak Magyarországon, de egy-két protestáns országot leszámítva egész Európában. Én a kommunisták hatalomra kerülése, az egyház és az állam közti egyezmény, illetve diktátum aláírása után lettem szálla előbb az ávo, majd az előljáróim szemében is... 1919-ben születtem, hétgyermekes családból, a Mester utcában nőttem föl. Megkedveltem az irodalmat, úgy gondoltam, egy magyart tanító szerzetespap tehet legtöbbet a magyar ifjúságért. 1943 januárjában pappá szenteltek, a Pázmány egyetemen pedig elvégeztem a magyar-német

szakot. Sátoraljaújhelyre helyeztek, majd Tatára, végül 44 augusztusában Debrecenbe.

Egy, az Új Látóhatárban megjelent visszaemlékezésében említi, hogy ott kanyarodott el az élete.

Ott fordultam rá arra az útra, amelyen ma is járok: 1945 februárjában kezdődött a magyarországi kisközösségek története. Megjelent Debrecenben egy horvát jezsuita, igazolta magát a plébánosnál, kapott egy szobát a piarista rendházban. Egy szép nap megkért engemet, menjek ki vele tolmácsolni a Nyilas-telepre, mert van neki ott egy munkásleány-csoportja. Egy hónap múlva újra megkeresett, és azt mondta, létrehozott itt négy csoportot: egy felnőtt, egy munkásfiú, egy munkásleány meg egy diák közösséget, ő most már megy tovább Keletre, s a tanulócsoporthoz reám szeretné bízni. Szívesen vállalom, mondtam, de mire való ez az egész? Hamarosan olyan idők jönnek, felelte, amikor az egyház csak ilyen hat-hét fős kisközösségekben élhet tovább. Kérdeztem, mit kell csinálnom ezekben a csoportokban? Olyan kérdéseket vessünk föl, tanácsolta, hogy van-e Isten, halhatatlan-e a lélek — a többi magától fog adódni. Beszélgessünk. S meddig kell ezt nekem vezetni? Addig, amíg a résztvevők maguk is nem tudnak ilyen csoportokat kreálni és összetartani.

Tehát nem volt szempont, hogy minden közösséget pap irányítson?

Ó, semmiképpen. Abban nincs sok fantázia, hogy öt-hat ember lefoglaljon egy papot. Az a lényeg, hogy akikkel foglalkozunk, később önállóan is folytassák a munkát. Én ezt párhuzamosan végeztem a tanítással és a lelkipásztorkodással. A piároktól és a Svetits gimnáziumból kéthetenként összegyűlt az érdeklődő nép a legépebb kérdőívek megválaszolására — s három év múlva, 48 nyarára kiderült, hogy a horvát jezsuitának igaza volt. Minden egyéb lehetőség megszűnt az ifjúsági munkára. Ekkor került sor a közösségek formális megalakulására, s ekkor kezdtük a háromnapos nyári lelkigyakorlatokat. Negyven-ötven gimnazista és egyetemista fiatallal.

Úgy tudom, találkozott Mindszenty hercegprímással, s beszámolt neki módszereiről. A bíboros köztudottan konzervatív ember volt, hogy fogadta ezt a merőben új kezdeményezést?

Nagy jelenet volt. Pintér Laci bácsi, a csonka váradi egyházmegye helynöke azt javasolta: menj el Esztergomba és jelentse meg rólam a debreceni újságokban, a fiatalok szellemi megrontásával vádoltak. Elmentem, akkor már ávos kordon vette körül a primási palotát. Mindszenty nagyon csodálkozott, hogyan tudtam én bejutni... Akkor hangzott el az a számomra felejthetetlen mondat, hogy: tanár úr, párttitkárok soha nem határozhatják meg az anyaszentegyház magatartását. Ami pedig a kisközösségeket illeti, szabad-e, merhetjük-e, azt felelte: nem azért tanultuk az ősegyház történetét, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk. Ez egy fiatal papnak életre szóló megerősítést jelentett; lehet a tanúság útját járni akkor

is, ha ez a hatalomnak nem tetszik.

Menjünk tovább az időben! Államosítás, Mindszenty-per, egyezménykötés, Grósz-per... Önnek mi volt a státusa ezalatt?

Az iskolák államosítása Debrecenben ért, rólam a helynök gondoskodott, így lettem egyetemi lelkész. Ez volt az utolsó egyházi állomáshelyem. Hetenként egyszer reggel héttől nyolcig tartottam fakultatív hittanórát mintegy száz hallgatónak. Végzetesnek éltem meg az 1950. évi megegyezést, amibe — köztudott — a deportálásokkal kényszerítették bele a püspöki kart. Fő bűnömnek egy brosúra bizonyult, s benne a mondat: megkezdődött az egyházüldözés új korszaka, főpapi asszisztenciával. De még nem adtuk föl. Az Endrey püspök úr vezette Actio Catholicában terveztük az 1951. évi háromszintű országos ifjúsági lelkigyakorlatot. Gyönyörű álom, amiből nem valósult meg semmi, mert 51 tavaszán becsapott a Grósz-per, attól kezdve Czapikersek határozta meg az egyház életét. Minden püspöki aulába beült egy ávos, levelet ő bontott, minden iratra ő ütötte rá a pecsétet. Csak bajszos püspöknek hívtuk... Ezek után nekem már nem sok volt hátra. A horthysták, a kisgazdák, a szocdemek, a kommunisták, a püspökök megfélemlítése után le kellett keverni a nagy pofont a kisközösségeknek. Ügyemnek, a Bulányi-pemek, 12—13 vádlottja volt. Életfogytiglant kaptam, a többiek — köztük Török Jenő, Lakos András, Juhász Miklós — 14 évet, a kisebb halak 10 évet, 7 évet, kinek mi jutott. 1956-ban szabadult?

Nem szabadultam, kitörtünk a nemzeti felkelés alkalmával.

Hol ült?

Az „Ismerd meg hazánk börtöneit” mozgalomban szinte valamennyi fegyházat végigjártam. Vácról törttem ki, ez külön novella lenne, ha elmesélném, és próbáltam folytatni a kisközösségi munkát. Csak pár hónapig, mert 57 tavaszától a Kádár ismét begyűjtötte a szabad népet. . . Nem voltam hajlandó külföldre menni, mert akkor hitelét veszti, amit addig mondtam és csináltam. A börtönveink alatt odakint folyamatosan elsorvadt a kisközösségi mozgás, 56-ban panaszkodtak a fiúk, a tanítványaim, hogy nagyon figyelik őket ezek voltak a nagy elhalás évei. Egy adott közösség vezetője váratlanul eltűnt 24 órára valamelyik ávos pincében, ahol udvariasan megkérdezték tőle, óhajtja-e még a napvilágot meglátni. Az illető tudta, ha nem kerül elő, a holló sem károg utána. Ha Rajkot fői lehetett akasztani, ha Kovács Bélát Szibériába lehetett hurcolni, akkor az a 18—20 éves fiatal életre szólóan döntsön. Hát mit dönt? Aláírja. Mit ír alá? Azt, hogy jelenteni fogja, ha a közösségben demokráciaellenes nyilatkozatok hangzanak el. És ha valakinek elárulja, hogy mit írt alá, államtitoksértést követ el, amiért tíz évet kaphat. Csapda.

A szabadulás után nem térhetett volna vissza az

egyházba? Ha nem is tanári, de lelkeszi munkakörbe? Valóban, először egzisztenciát kellett teremtenem. Fölhívtam az ÁEH-t, mondván, tudom, hogy papi működéssem engedélyezése csak rajtuk fordul. Mire nagyon udvariasan azt válaszolták: Főtisztelendő úr megértheti, hogy a történetek után az ifjúságot nem bízhatjuk az ön kezére, de forduljon az illetékes ordináriusához. Vagyis Hamvas Csanádi püspök úrhoz. Írtam néki egy levelet, adjon módot a találkozásra, 61 elején fogadott. Belépek, köszönök, laudetur, mire az öreg püspök — aki valaha kedvelt — rám néz és azt kérdi: magabörtönben is volt? Igen. Majd írásban válaszolok magának, most nincs több időm. Laudetur. Hamvas derék pap bácsi volt, jól tudta, hogy lehallgató van az irodájában, és ha nem akar kellemetlenséget magának, nem mondhatja, hogy: kedves Gyurkám, csakhogy végre látlak! Szóval semmilyen egyházi állást nem kaptam, de ami belefér, minden vasárnap valamelyik pap barátom templomában miséztem, prédikáltam, gyóntattam. Csakhogy az nem volt munkaviszony. Hamarosan nyilvánvaló lett, hogy segédmunkásinél magasabb rangra nem pályázhatok. A kőbányai sörgyárral szembeni ócskavastelepen elnézték a bűnömet. Tudták, ki vagyok, de őket nem érdekelte. Három műszakban vasat törtem, préseltem, nem tudom, hány tonnát kellett naponként megemelni, hogy meglegyen a pénzünk, napi hatvan forint. Aztán hallottam, hogy a Tempó szállítómunkásokat toboroz.

Fizikailag bírta?

Ó, a börtönben tudtam, hogy föl kell készülnöm a civil életre, mindennap lenyomtam ötven fekvőtámaszt. A mackót hamarosan úgy emeltem, akár a hálószekrényt. Na, letelik az öt hónap próbaidő, szólnak: ne vegye föl a munkát, Bulányi elvtárs, menjen az irodára! Én mint pap értsem meg őt, a kommunistát, hogy ilyen múlttal, mint az enyém, nem lehet valaki szövetkezeti tag. Hajdan együtt sakkoztam a gyűjtőben Kisházi Ödön munkaügyi miniszterrel — elmentem hozzá. Csak a titkárnőig jutottam, de végül elintézték, hogy visszavegyenek a Tempóhoz, nem tagnak, de alkalmazottnak. Egy tízest húztam le náluk, közben négerként az Országos Fordító Irodánál műszakiszövegeket fordítottam, egyebet nem mertek reám bízni. Fordításokból éltem, lassan egyébre is használtak. Ugye, egyre kevesebben tudnak latinul, görögül, közép- vagy ónémetül, közép-franciául, és amikor ilyen szövegek jöttek, elkezdtek azokat nekem kiírni. Volt úgy, hogy egy délelőtti munkával ezer forintot is megkereshettem.

És az Ügy?...

Én azzal jöttem ki a börtönből, hogy a tanítványaim 56-ban megmagyarázták, úgyse lehet folytatni. Elhatároztam, hogy mindig csak egy személlyel, legfeljebb házaspárral foglakozom — és írógépet pedig nem veszek. Védekeztem egy újabb életfogytiglantól. Mert a

debreceni lakásom írógépestül, bútorostul egy ávosé lett. Na, négy esztendeig tartottam magam ehhez a fogadalomhoz. Hogy többé ne tartsam magam, abban sokat segített a kormány és a Vatikán 1964 szeptember 14-i megegyezése. Az kevésbé izgatott, hogy a magyar püspökök 50-ben megegyeztek, mert tudtam, XII. Pius megüzente, hogy: ehhez nektek nem volt jogotok. És állandóan imádkozott a hallgató egyházért. De 64-ben hirtelen öt püspököt nevezett ki a pápa, akiket a megalkuvó Czapik. El kellett gondolkozznom, hogy hát kinek a katonája vagyok én? Ebből a meditálásból született meg a hatkötetes, 1200 oldalas munkám, a KIO: Keressétek az Isten Országát! Utána néztem benne még egyszer, Jézus Krisztus valóban azt gondolta-e, amit mondott, vagy azt, amit a hierarchia itt 2000 esztendeig anyaszentegyház címen művelt. Ezt tisztáztam ebben a műben. A hatvanas évek végén már nem tartottam magamra nézve kötelezőnek a börtönben tett fogadalomat... újból munkába lendültem.

Elnézést a közbevigaszt, tanár úr nem várt jelentős reformokat, szerkezeti és működési változást a Zsinat dekretumaitól? Például azt, hogy megszűnik a hierarchia mindenhatósága...

A KIO-ban egyetlen mondatot tudtam felhasználni az összes iratból: „Ahogyan Krisztus szegénységben és üldözöttségben teljesítette be a megváltás művét, az egyháznak az a hivatása, hogy ugyanezen az úton járjon.” Na, mondom, ez nekem való. Ennél többet a dekrétumokból én nem tudtam hasznosítani. A gondolatok feszítő hatására azt mondtam néhány közeli barátomnak: most már az idő azt kívánja, hogy lépjünk. 68-ra újból van három kisközösségem. Egy a régiékből, egy a fiatalokból meg egy a papokból. Összesen húsz ember. Találkozunk egy-egy volt havonta, de millió egyéb ügy akadt, amikor amúgy is összejöttünk. Az öcsémmel vetünk Budán egy víkendházat; a vasárnap az övé volt a szombat az enyém. Minden szombat délután együtt voltunk pihentünk, bütyköltünk, beszélgettünk gyerekestül, családostul. Ez volt az elszemtelenedési folyamatunk; újfent le tudtuk győzni a félelmeinket. Nem tudtuk még akkor, hogy a gazdasági reform új szellemet is fog hozni, hogy hamarosan jön Helsinki, hogy 70-ben rendezik az utolsó kisközösségi pert. Emődi Laciék üzentek is nekem akkor: vigyázz Gyurka, mert most megint te következel.

Arra nem gondolt, hogy Emődiékkel, a Regnum Marianum kereteiben dolgozzék tovább? Nekik már volt egy jól szervezett struktúrájuk és fegyelmezett — több mint fél évszázados — működési rendjük.

Emődít én fölkerestem, amikor kijött a börtönből, ennek eredményeként a regnumi vezetők lelki gyakorlatát két alkalommal is én tartottam, s mi is meghívtuk az ő embereiket. Igaz papi és testvéri barátkozás indult.

Ógörögöt, exegézist adtam elő a Regnum teológiáján, tehát nagyon szoros kapcsolat alakult ki. Aztán 76-ban valami új kezdődik. Az állam belátja, hogy nincs módja bennünket bebörtönözni. De azt eléri, hogy Lékailegyen az esztergomi érsek, s vele megállapodik abban, hogy a kardinális a kisközösségeket felszámolja, irányzatra való tekintet nélkül — de már egyházfegyelmi eszközökkel. A primás 76-ban kezd engem eretnekezni, s a decemberi püspökkari konferencián akarja a kegyelem-döfést megadni a mozgalomnak és minden rendszeren dolgozó papnak. Naiv volt, nem tudta, hogy az egész élete reá fog menni erre a küzdelemre. „Bulányi György hiányos teológiai műveltségéből fakadó tévtanai ez volt az ellenem szerkesztett vádirat címe, amelyet kiosztottak a püspököknek. Egyúttal valamennyiüknek átadta a bulányista papok jegyzékét azzal, hogy ki-ki a maga hatáskörében büntesse meg őket. Endrey püspök felállt a konferencián: hiszen ezek a legjobb papjaim. Egy másik püspök pedig mindhez elment, s kiderült, egyikük sem ismer engem személyesen, sőt, volt aki nem is hallott felőlem. A korelnök megkérdezte Lékaitól: te Laci, beszéltél te már a Bulányival? Nem. Te Laci, a Bulányi írt neked egy levelet, válaszoltál néki? Nem. A püspöki kartól — akármin ment is át 50-től vagy 64-től fogva — még távol állott, hogy kiálljon az ország legbuzgóbb papjai ellen. A Lelkipásztori marketing című munkámról azonban egy 78. novemberi körlevél megállapítja, hogy ez a füzet le akarja szakítani a püspökről a magyar katolikus egyházat. Pedig sem ez nincs benne, sem az ellenkezője; másról szól. Ez az írásom sem jelent meg, ahogy a többi sem. Mert amint megjelenik, nyomban kiderülne, hogy a hazai és a világegyház vezetői messze elrugaszkodtak a valóságtól, amikor ítékeztek felettük. Ez kissé áttételesen hangzik.

Jó, másképp fogalmazom. Nem azt mondják a tanítási-imról, amit tényleg tanítok, hanem amit akarnak. A 70-es években Lékai fel akart számolni mindenféle kisközösségi munkát. A Regnumét is. A püspöki kar egyik körlevele a Regnumot támadja, mert papjai alba nélkül miséznek, a másik minket, szintén valami formai kifogással.

De később a bíboros már különbséget tett...

A helyzet akkor változott meg, amikor a pápa 1980-ban üzenetet intézett a magyar katolikusokhoz, és ebben megemlítette a kisközösségi pasztorációs formát. A bíboros 76 decemberében — amikor huszonöt bokorbeli ember fölkereste, tiltakozván az ellen, hogy a rendem által engem Rómába hívasson — ő azt mondta: értsék meg, a bázis hiába hivatkozik a kisközösségi munkát ajánló E vangélii nuntiandi kezdetű enciklikára, az csak a Nyugatnak szól. A pápai levél után ezt az állítását nem tarthatta tovább. Ekkor a Miklós Imre—Lékai agytröszt megszülte az újabb eredményt, s a bíboros az II Regno című lap novemberi számában jelentette ki első ízben, hogy Magyarországon vannak kisközösségek, méghozzá jók, amelyek együttműködnek a hierarchiával, és

rosszak, amelyek nem engedelmességeknek, sőt, a katonai szolgálatot is megtagadják. Ekkor a Regnummal való viszonyunk még felhőtlen. 81 májusában a bíborost meghívják koncelebrálni a nagymarosi találkozóra. ő a részvételét feltételhez, egy szöveg aláírásához kívánja kötni, amely egyértelműen Az egyházrend című munkám ellen irányul. Ekkor a Regnum úgy felel — s itt írjuk be aranybetűkkel nevét az egyháztörténelembe — , hogy a magyar papság egységét bontja meg, ha a bíboros úr mégis ragaszkodik a föltételhez, akkor elmarad a 81-es ifjúsági találkozó. Visszautasítják Lékai másik kérését is, nevezetesen, hogy kihívassa a televíziót. A tenger szenvedésből született bázisközösségeket nem hajlandók a bíboros propagandájának oltárán feláldozni.

Ha jól emlékszem. Lékai László ekkor válaszlépéseket tett a kisközösségi papok ellen.

Két fiatal hazabeli lelkész, Kovács Lacit és Gromon Bandit fölfüggesztett és kényszertartózkodási helyet jelölt ki számukra — nem a rendőrség, hanem a bíboros úr. Ezzel kezdődött kizárata- sunk Budapestről. És 81 decemberében jön létre a Tribunal Budapestense, amikor Lékai négy professzorral együtt dialógusra hív. Én is ötödma- gammal érkezem, de csak egyedül engednek be. A dialógus kihallgatás lett. Hangneme minősíthetetlen. 53-ban a Péter Gábor ávós őrnagya nagyobb tiszteletet tanúsított személyem iránt, mint a főtisztelendő professzor urak. írják le kérdéseiket, kértem végül, már porig alázva, majd megválaszolom őket. Másodjára tovább durvult a hangnemük, el is határoztam, egy esetleges harmadik beszélgetésen nem veszek részt. Közben azonban ismeretlen személyek eljuttatták Lékaihoz az 1981 őszén írt Erény-e az engedelmisség című dolgozatomat. A meggyőződéshez való hűséget dicséri ez az írás, s az embernek ember általi engedelmes- kedtetését állítja együttélésünk rákfenéjének. A katolikus egyház hierarchikus rendjének, miként a hadseregnek is, ezzel szemben az engedelmisség az alapja. Pedig a fenti hűség jelenti Jézus követését, és nem az, hogy a másik ember zsebében tartom a hitemet, a meggyőződésemet. Esztergom újabb találkozóra hívott, amire 1982. március 7-én egy levelet küldtem. Ennek szövege bejárta a világsajtót... a magyart kivéve. Nem sokkal később, áprilisban azután megjelent az Új Emberben a tévedéseim lajstroma, vonjam vissza mindazt, amit sohase képviseltem. Júniusban pedig kihirdették a püspöki kar ítélete, aminek a lényege, hogy én az egyházi tanítással szembeni tanokat hirdetek, s amíg felőlük a Hittani Kongregáció nem nyilatkozik, megvonják tőlem a nyilvános működés jogát. Nemcsak úgy együttesen mint testület, hanem az egyes püspökök, a saját egyházmegyéjükben. Kétezer év alatt ilyen egyházjogi abszurdum nem történt. Nem függesztettek fel, misézhetek, prédikálhatok, gyóntathatok — csak egyházi épületben nem. Megtették ugyanazt, amit Rákosi, megvonták a működési engedélyemet. Taníts, misézz a sűrű erdő közepén, csak a ben-

nünket hagyj békén!

Ekkor a Bokornak, hiszen már így nevezték az ön által irányított bázismozgalmat, hány tagja lehetett?

Ezer... talán. Nem is fontos. De peregnék az események. Aranybetű után fekete betű... Májusban ismét Nagymaros. Lécai közölteti Kovács Lacival és velem, hogy nem koncelebrál velünk. Félóra alatt megtudja háromezer ember, forrongó méhkassá válik a tábor — s az ottlévő papok 85—90 százaléka beöltözik. Megtörik az egységet azok, akik egy éve még nem voltak hajlandók. Ettől az időponttól valamennyi hazai kisközösségi irányzat fokozatosan és határozottan elzárkózik tőlünk. Jelentős személyeket fölkerestem és jeleztem nekik, hogy e diszkrimináció hatását én roppant negatívan ítélt meg a pasztorális munka szempontjából. Az Orientierung című svájci katolikus folyóirat szerint a Bokor a szolidaritás legkisebb jelét sem tapasztalhatta a többi kisközösség részéről... 82-ben vagyunk. Most jön a legfájdalmasabb szakasz, aminek ezt a címet adhatnánk: a Vatikán parírozik az államegyházi hivatalnak. 1983-ban Casaroli államtitkár levelet ír a püspöki karnak, s ebben bennünket engedelmességre szólít fel; a levél megjelenik az Új Emberben. Én a külföldi sajtóban teszem közzé, mert itthon nem tehetem, hogy három engedetlenségünk van: 45 óta létezőnk, lelki gyakorlatokat tartunk plébániákon és püspöki akarat ellenére, és megtagadjuk a katonai szolgálatot. Úgy látjuk, mi vagyunk hűek a jézusi tanításhoz, a püspökök az államegyházi hivatalnak engedelmeskednek. Szaladjunk tovább! 1985-ben, amikor még reménykedtem abban, hogy a Vatikán a végső lépést nem teszi meg — ez az én tanításbeli elítélésem volna —, megérkezik a Ratzinger bíboros követe 12 ponttal, kiollózott zsinati szövegekkel, hogy ezt írjam alá. Kétnapos alig-alvás után aláírom azzal, hogy ki kell egészítenem egy 13. ponttal. Ebben a Dignitatis humanae-ből szedem össze az idézeteket az emberi lelkiismeretről.

S abban a bizonyos 12 pontban mi áll?

A katolikus tanítás, azzal a végkicsengéssel, hogy engedelmeskednünk kell a püspököknek és az államhatalomnak.

Máig sem értem, mi készítette a Szentszéket arra, hogy egy jól működő, hitgyakorló katolikus mozgalmat és annak vezetőjét elítélje? A Vatikánt nem köthetik olyan függőségek és félelmek, mint az itthoni püspököket, espereseket, plébánosokat...

Hans Jakob Stehle ezt a kérdést 570 lapos könyvben válaszolta meg. Én ebből értettem meg, miért bánnak velem úgy, ahogy. Mindjárt összefoglalom, de előbb zárjuk le időrendben a történetet. 86 januárban hozza a generálisom Ratzinger levelét, amelynek lényege, hogy Az egyházrend című művemben téves, veszélyes, kétértelmű tételek találhatók, és én ezeket azonnal vonjam

vissza. Minden szerkezet nélküli, hosszú írás. A vájtfulú azonban kihámozza a magvát, amely szerint én azt állítom: valaki attól pap, hogy van néki kisközössége. Ráadásként: nők papsága, gyóntatási lazaságok satöbbi. Postafordultával válaszolok: Az egyházrend — kézirat. Minden erkölcs és jog azt kívánja, hogy nyilvánosan elítélni csak nyilvánosan ismert tanokat szabad Újabb levél: Az egyházrend közismert, hiszen és gépiratban terjesztetem

egy hónapot ad a visszavonásra. Ezalatt a hónap alatt írtam németül egy könyvet: ez a Nagypénteki levél. Éjjel-nappal dolgoztam rajta, de ez se jelenhetett meg, se itthon, se külföldön. Pedig nemcsak egyházi kiadóknak küldtem. Le kellett vonnom a következtetést: a Bokor mondanivalója senkit nem érdekel.

De engem nagyon. Ha legalább röviden...

Jó, ne kerüljessük a kását. Ide figyeljen: van a vallás és van az Isten országa. A vallásos ember ugyanazokért a célokért cselekszik, mint a nem hívő, csak másképp: keresztet vet, összeteszi a kezét, imádkozik, vasárnaponként templomba megy. Engedelmeskedik is azért, hogy baja ne legyen és, hogy előbbre jusson. Magát a Jóistent is eszközként használja kiváltságai eléréséhez és megtartásához, miatyánkok és misék eszközeivel... És van az Isten országa, amelyben, azt gondoljuk, hogy Isten maga szentháromsági életének a mását akarja megteremteni általunk a világon. S ahogyan lehetséges férfi és nő odaadó szeretete a házasságban, nem követnek el olyasmit a másik ellen, amit nem kívánnak maguknak, ugyanúgy lehetséges ez egy kisközösségben is, és az ilyen kisközösségek sokaságából felépülhet a szeretet társadalma. Ennek feltétele azonban, hogy ne tapossuk ki egymás belét azért, hogy mi kapjuk a plusz száz forintot. Az Ország népe kevesebből éljen, mint amennyit meg tud keresni, mert vannak nálunknál szegényebbek, akiket segíteniük kell. Az Ország népe nem tesz ígéretet sem arra, hogy az egyház vagy haza, vagy az osztály nevében fegyvert fog kereszt és nem kereszt hadjáratokban. Hát ez a Bokor mondanivalója, ami nem kell annak, aki kiváltságokra törekszik, s el akarja kerülni a vértanúságot.

Kezdeni érteni az imént félbehagyott gondolatot, vajon a Vatikán miért lép föl a tanár úr, illetve a Bokor ellen... A Vatikán azt akarja, hogy legyen püspök. — Mert ha nincs püspök, akkor nincsen pap. Ha nincsen pap, akkor nem juthatsz be a mennyországba. Boldogult Dudás püspök azért nem engedte, hogy papjai illegális lelki gyakorlatot tartsanak a görögkatolikus fiataloknak, mert attól félt, akkor a papjait elviszi az ávó. És ha elviszi az ávó, ottmaradnak a hívek szentségkiszolgáltató nélkül. És ha nincs szentségkiszolgáltató, nem juthatunk be a mennyországba. Márpedig a mi célunk: bekerülni. Hans Jakob Stehle az említett könyvben egyenesen kimondja: a Vatikánnak nincs alternatívája. Megpróbáltak illegálisan püspököt szentelni a Szovjetunióban; a szomszéd szobában ott várt az NKVD. Se tárgyalással, sem más akciókkal nem jutottak semmire. Amikor a pápa 80.

születésnapján gratulált a Hruscsov koma, akkor Rómában fellélegeztek: most már tehetnek valamit.

A Bokor ökumenikus mozgalom?

A lehető legteljesebb mértékben. Azt szeretném, ha egy-egy közösségben együtt ülne a katolikus, a református, a mohamedán, a buddhista, sőt, egy ateista is. Az Isten mindnyájunkat lelkiismerettel ajándékozott meg. Nincs külön katolikus meg evangélikus meg baptista lelkiismeret; emberi lelkiismeret van.

Nyilván ez a nyitottság is irritál egyeseket a magyar egyházban vagy a Vatikánban.

Azt mondom magának: András, beszéljünk Ady Endre költészetéről. Rendben. De mindjárt hozzáteszem: én tévedhetetlen vagyok. . . Ha magának csak párányi önérzete van, feláll és faképnél hagy. És igaza van.

Valóban, az egyház, mint tanító hivatal, hit és erkölcs dolgában tévedhetetlennek tartja magát, parancsainak betartását az egyedül üdvözítő útnak. Milyen jövőt jósol egy ilyen egyháznak, egy ilyen hívő népnek, tanár úr?

Nagy esélyünk, hogy a Jóisten értelemmel áldotta meg az embert. A katolikus hívő sajnos a legreménytelenebb alany, hiszen egyetlen más vallás sem tudta annyira elhitetni a követőivel, hogy az igazság a papok zsebében van. Egy átlagos plébános vétója akadémikus szintű katolikus értelmiségieket is elbizonytalanít. Én mégis bízom az értelemben. Hogy egyszer abszurdnak minősül Jézus egyházában minden hierarchia. Hyeros: pap. Arcbia: uralom. Jézus Krisztus azért jött volna közénk, hogy a papok uralkodjanak a többiek fölött? Én hiszek abban, hogy az ember elronthatatlan. Hiszek abban, hogy minden generáció használni akarja az eszét, akár-hogy manipulálták az anyját vagy az apját. Hiszek abban, hogy elmondhatom az embereknek a véleményemet, s lesz, aki meghallgat. Ahogy én is meghallgatok másokat, s az elmémmel kontrollálom, igazat adhatok-e neki vagy sem. De amíg beszél, addig én befogom a szímat. S a végén vagy megállapodunk, vagy nem. Az se baj, ha tízen tízféleképpen gondolkodunk.

Ennek ellenére a Bokorban működnek aktív papok. Ók tehát elfogadják, hogy nem a klérus jelenti az egyedül üdvözítő megoldást?

A Bokorban mindössze harmincöt pap van, ez elenyésző az immár kétezres létszámhoz képest. S valamennyien katolikusok. A protestánsok, úgy látom, félnek közibénk állni. Sok református, evangélikus lelkeszel vagyok jó viszonyban, őszintén megmondták, tartanak fölötteseik vagy az ÁEH bosszújától. Családjuk van.

A Bokor katonaköteles tagjainak muszáj megtagadniuk a fegyveres szolgálatot?

A Bokorban semmi nem kötelező, mindenkinek a lelkiismeretére bízunk a döntést. Élet ott van, ahol engem nem kényszerítenek semmire. A Bokorba járni sem

kötelező. Győzzetek meg arról, hogy nékem kiscsoportba kell járnom.

Egy bulányista fiútól hallottam, hogy a Bokor közösségi alkalmi hat-hét óra hosszát tartanak. Nem sok ez? Bírja figyelemmel és áhítattal egy ember?

Havonta egyszer találkozunk, némelyik résztvevő több száz kilométert utazik, hogy jelen lehessen. Öt óránál többre sose tervezzük, de hát nem lehet abbahagyni. Minden találkozóért más felel. Az összejövétel a soros elnök elmékedésével indul. Pontosabban: gyónik, beszámol a közösségnek, hogy áll az Úr színe előtt. Utána hozzászólunk, imádkozunk. Ez legalább másfél óra. Van olyan csoport, ahol nem gyónnak csak elmékednek, de a trend az, hogy keményen be kell számolni, mi történt velünk az elmúlt hónapokban. Baráti önfeltárás, ki hogyan bírja ki a férjével, a feleségével, gyerekeivel, munkatársaival. Hogyan haladunk előre a jézusi úton? Ezután jön a házi feladat. Amiben előző alkalommal megállapodtunk: ezt vagy amazt az otthon elolvasott szöveget megvitátjuk. Előadás nincs. Az első körben egymáshoz nem szólunk hozzá, csak a szöveghez. A második körben széttépjük egymást, ízekre szedjük a különböző véleményeket. Ezzel már eltelik háromnegy óra, akkor már fel kell állni, bekapunk egykét falatot, megbeszéljük a magánügyeket. A szünet után jönnek a hozott témák. A soros elnök felírja, kinek milyen közlendője, kérdeznivalója van. Ezekből is nagy viták ke- rekednek. Így esik aztán hogy délután háromkor össze- jövünk és este tízkor széledünk széjjel.

A házi feladat miből áll?

Akármi lehet. Elsősorban persze a Bokor teológiai iro- dalma a téma. Minden évben legalább ezer, ezerkétszáz oldalt termelünk, önálló munka vagy fordítás révén. Tu- domásul kell venni az újdonságokat, s meg kell vitatni, el kell terjeszteni a Bokorban. Állandó témánk az ös- egyházi irodalom, lehetőleg eredetiben. A Bokor ál- landó latin, görög, héber és egyéb nyelvtanfolyamot tart kezdőknek és haladóknak. Természetesen nem csupa egyetemi tanár jár a Bokorba, de mi a melósnak is tu- dunk görög nyelvleckét adni Érettségije gyakorlatilag mindenkinek van. Milyen embersége lehet annak a har- mincesztendő embernek, aki a mai világban nem képes leérettségizni? Velük karitatíve foglalkozunk, nem kö- zösségben.

Az Éj Látóhatárban megjelent interjúban tanár úr ki- emelt szerepet tulajdonít az üldözésnek. Szükségszerű, hogy egy igaz keresztényt, lelkiismeretét követő embert üldözzenek? Ez engem a jehovisták üldözéskomplexu- sára emlékeztet; szerintük az üdvözülésnek feltétele, hogy a hívőt zaklassák, fenyegezzék, börtönbe csukják, pusztán azért, mert hisz.

Aki nem hajlandó teljesíteni a világi vagy az egyházi hatalom elvárásait, azt szükségképp üldözni fogják. Nem ragaszkodunk hozzá, nem feltétele az semminek, Isten országa éppakkor valósul meg, ha senkinek nem lesz része üldöztetésben. De amíg meg nem valósul,

addig a jézusi magatartás kihívja a hatalom rosszallását és retorzióját. A hit célja a félelem megszüntetése, az üldözés felszámolása. Ehhez van szükség a kisközösségekre, ez az egyház jövője. A Lelkipásztori marketing című írásomban erre buzdítom a papságot: minden plébánián alakuljanak báziscsoportok, ezekből épüljön az egyház, alulról fölfelé, ne fordítva. S ezért a papok tehetnék a legtöbbet. Nincs feleségük, nem kell házat építeniük, gyárba járniuk — dolgozhatnának. De a kisközösség nem fogja azt a papot elfogadni, aki folyton azt hangoztatja, hogy csak ő az egyház. Nem fogja elfogadni a mesterséges tekintélyt, mert a kisközösség természetesen az egyenlőség talaján áll. Sok pap viszont nem enged a tekintélyből. Ezért nézi ellenszenvvel a bázismozgalmat, ezért ellenzi a laikusok bevonását a liturgiába vagy a hitoktatásba. Féltékenység. Miért apostolkodik a civil ott, ahol nékem, a papnak kellene — de én nem merek vagy nem tudok? Most már minden közérteslány beledumálhat az egyház dolgaiba? De talán nem ez az alapvető baja a magyar katolicizmusnak. Az a baja, hogy nem lehet leülni a püspökökkel és a plébánosokkal, s őszintén megbeszélni: gyerekek, hát a kutyának sem kell, amit prédikálunk. A felnőtt lakosságnak elenyésző hányada jár vasárnap templomba. A misét hallgatók 80 százaléka elmúlt hatvanéves és nő; száz munkaképes férfiből jó, ha egy-kettő vesz részt a szertatásokon. Mikor valljuk be végre, hogy nem értünk ahhoz, amire vállalkoztunk? Mikor ismerjük el, hogy az egyház a teljes lerobbantság állapotába került? Húsz esztendővel ezelőtt mindezt megírtam, felmérések alapján. Mint a cukorra, gyűltek rá a papok, már aki elolvasta. Te Gyurka, gyere, tarts minálunk lelkipályát. Annyi helyre hívtak, hogy majd szétszakadtam. Végül megkérdeztem az egyik plébánost: megfelel neked civil is? Megfelel. A magyar egyház történetében először 1973-ban tartott háromnapos lelkipályát egy villanyszerelő férfi és egy földrajz szakos tanár. Ezt a nyitást a Lécai-decennium megmérgezte, bizalmi válságot kavart, ma a papság zömének meggyőződése, hogy kerülendő eretnekek vagyunk. Indul az élet — hitbuzgalmi alapon. Nem hisznek a papok abban az alapon, amelyre az egész kereszténység épül: a jézusi út lehetőségében. Nem hisznek, mert egész életükben az állam-egyház hivatalnokai voltak. S csodálkoznak, hogy kezdeti lelkesedésük dacára mindig minden tönkremegy. Retteneteset vétkezett Lécai bíboros azzal, hogy a katolikus egyházat kiszolgáltatta Miklós Imre akaratának.

És ezen a Paskai-féle vezetés nem tud, nem kíván változtam?

86 nagypéntekén megírtam azt a bizonyos könyvnyi terjedelmű választ Ratzingemek. Oda- vissza leveleztünk, míg 87 júniusában megjelent az ÚJ Emberben a Hittani Kongregáció kritikája, anélkül, hogy erre a nyilvánosság előtt válaszolhattam volna. Ezek után mit tett Paskai érsek? Megpróbált rábírní, újam alá az ellenkezőjét an-

nak, amit gondolok. Én meg azt javasoltam, a püspöki kar vonja vissza 1982-ben kelt diszkriminációját. Nem jutottunk dűlőre. Most, ezen a hétvégén folyik a kisközösségek bemutatkozása az Örökimádás templomban. A Bokor képviselőit nem hívták meg.

A Bokor kifejezés honnan ered?

Én írtam le még a hetvenes években, hogy a közösségeknek úgy kell támadniuk, ahogy a bokor kinő a talajból. A szó bekerült a közforgalomba, s ránk ragadt. Jelenleg körülbelül kétezren tartoznak hozzánk, ennek 35 százaléka pesti, a többi vidéki.

És hogy kerülhet valamelyik kisközösségbe valaki?

Nehezen. Pedig nincsenek feltételeink — de egyházközségeink sincsenek, legalábbis a városokban. Ha volnának, könnyebben menne. Egyébként a közösségbe hosszas egyéni foglalkozás után lehet bekerülni. Általában elvárjuk tagjainktól, hogy néhány éven belül önálló csoportot alakítsanak, új tagokból. Szelíd, türelmes, belátó keresztényeket akarunk nevelni, akik nem mondanak le arról, hogy elérjük az Isten országát.

FARKAS ISTVÁN – MOLNÁR GYULA

ENERGIÁK ÉLŐ FOLYAMÁBAN

Jézus mondta: Ismerd meg, ami a szemed előtt van, és ami elrejtett, ki lesz nyilvánítva neked. Mert nincs semmi elrejtett, ami majd ki ne lenne nyilatkoztatva.

(Tamás evangéliuma,5.)

Aznap ismét tél lett. Kőbányán szállingózott a hó is, amikor elindultam. Pedig reggel már bűgött az örvös galamb a platán ágán, és a tavasz lehelete megérintette a sétány fáinak rügyeit is. Az emberek visszavették sapkáikat és mogorván télikabátjaikba húzódtak a metrón. Az 1-es villamos áramszünet miatt leállt. A fekete tömeg összezúfolódva várta a villamospótlót. Sokan elindultunk gyalog a Róbert Károly körút hőmpölygő zajában.

A kis szoba-konyhában csend fogadott és nyugalom. Van itt egy kis szabolcsi pálinka - mondta Gyuszi. Átmelegít - tette hozzá, mert látta, hogy összedörgölöm a kezimet. Az asztalhoz ültünk le.

Mondanék pár szót arról, hogy miért is szeretnék veled beszélgetni - kezdtem bele. Nemrég, amikor

elhatároztam, hogy beszélgetéseket kezdeményezek „őreg” Bokrosokkal, botlottam bele az energia szó egyik eredeti, ősi jelentésébe: isteni tett, bűvös cselekedet. Ez megfogott. Majd a „változtatásra való készség” jelentés már kicsit érthetőbben kapizsgálni engedte a Bokor és a szó kapcsolatát. Valamilyen erő, energia felébreszt, megfordít, majd megindít, valamilyen akadályoz, majd ebben elbukva erőt ad az újrakezdéshez. Nálad hogyan alakult ez a folyamat a Bokoralapú életedben?

Igen. Valamikor Ercsiben találkoztunk mi először, amikor a művelődési házban vetítetted a diáidat, tudod, Jóska szervezte a Föld-napja rendezvényen. Nem is tudom, hogy mondjam: a teremtésvédelem jegyében? A másik ilyen rendezvény az erőszakmentesség jegyében telt. Velük, az ő családjukkal együtt próbálkoztunk meg ott valamiféle közösségi-természetközeli élettel. Feleségem tanított az ottani iskolában, én pedig megpróbáltam valamiféle ökoszemléletet bevinni a suliba, talán nem is sikertelenül, bár mivel ez egy alvófalú, vagyis mindenki eljár valahová dolgozni - Budapest, Érd, Százhalombatta -, meglehetősen nehéz terep volt a „tanok” hirdetéséhez. De, ez sok éve volt.

És most?

Most, úgy fogalmaznék, hogy „apám büntetéseként” egy zeneiskolába kerültem. Apám ugyanis nagyon szerette a zenét és beiratkozott a Zeneművészeti Egyetem karmesterképző szakára. Ebből mi heten, testvérek csak annyit „élveztünk”, hogy állandóan szólt a klasszikus zene, amit ő természetesen vezényelt és nekünk némán kellett közlekednünk a recsegő fapadlón. Ebből kifolyólag rettenetesen megutáltam a komolyzenét. Például - bocsássa meg nekem - Bartókot utáltam a legjobban. Most az a dolgom, hogy a zeneiskola kottáit forgalmazom. Ez már nem Ercsiben van, hanem itt Óbudán. Igen. Ennek az a története, hogy 75-től 2002-ig voltam boldog házaspár. Akkor úgy döntött a feleségem, hogy nem velem folytatja az életét. Aztán úgy alakult az élet, hogy az ercsi házban maradt ő a négy gyerekkel, nekem pedig menni kellett. Akkor kerültem Budapestre. Ez egy nagyon nehéz időszak volt. Rögtön utána munkanélküli lettem. Minden negatívumot, amit el lehet képzelni egy ilyen helyzetben az bejött akkor. Most már kezdek ezen valahogy túllenni.

Ha akarod, erre talán még visszatérhetünk, de szeretném, ha az elején ennél az alaptémánál maradnánk. A zene, számomra, mint vezetőfonal nagyon jó. Számomra ez az egész élet egy energetikai játék, ami Isten

kísérlete. A hétköznapi kemény és lágyabb energiák megtapasztalása mellett van lehetőség talán annak a megtapasztalására is, ami egy sokkal finomabb energia, és amit mi Isten szeretetének nevezünk. Ez egy folyamatos skála, és mi ennek hullámzásában éljük le egész életünket. Amikor megragadott egyszer ez az energia szó, meglepetéssel olvastam, hogy a hétköznapi használt jelentések mögött van egy ősi, ógörög jelentés, ami isteni tett, vagy bűvös cselekedet jelentésű, illetve egy már későbbi, de szintén nagyon mély: változásra való készség. Mintha ez a sok rezgés próbálna behatolni ebbe a nagyon sűrű, tömör, ellenálló anyagba és azt mindig a saját rezgésére hangolni. Ha arra gondolok most, hogy mindnyájunkat ért valamikor egy finomabb befolyás, amit Bokorhatásnak nevezhetek, bár ez a név már leszűkít, hiszen régen nem volt neve, csak a hatás volt, akkor mit tudsz erről a hatásról mondani? Hogyan érvényesült ez a - talán nem állandóan ható, hiszen semmilyen hatás nem állandó, van amikor erősebb, van amikor pedig eltűnik, majd ismét visszajön - hatás a Te életedben? Nekem valahogyan állandóan visszaköszön, támogat, de kérdésbe is helyez, vagyis éltet.

Igen. Kezdem érteni, mire gondolsz. Tizenhét-tizennyolc éves koromban, a hetvenes évek elején a Rezső téren ismerkedtünk meg Gyurka bácsival. És hát borzasztóan furcsa dolgokat mondott. Bennem disszonancia ébredt. Mivel katolikus családban nőtem fel, azt éreztem először, hogy ennek az embernek valami baja lehet. Aztán persze rájöttem az izére, ahogy a zenében is, amikor nagy nehezen rátalál valaki a harmóniára és akkor az már megszólal kifelé is. Amit a Bokornak - és Gyurka bácsinak - köszönhetek az volt, hogy mert mindig kérdezni, mert mindig nyitott lenni, vagyis nem a hagyományos vallási közösség, ami a papra épül, hanem valóban Istent kereső közösség. Olyan ez, mint amikor a zenészek nemcsak le akarják játszani azt, ami a kottában van, hanem át is próbálják élni azt, amit a kottairó átélt.

Azonban itt, kénytelen vagyok visszatérni, ha már szóba hoztad, erre az energetikára. Nem tudom, hogy el tudom-e mondani, ami ezzel kapcsolatban ért és azt sem, hogyan fog ez hatni az esetleges olvasókra, de megpróbálom, mert egy nagyon erős élmény volt. Ha például a zenét hallgatjuk - mondjuk Bartókot -, akkor a disszonancia jön elő annak, aki nem érti ezt a fajta zenét. Amikor ez a törés bejött az életemben, akkor először ezt borzalmas tragédiának éltem meg. Ott vannak a gyerekek, egy évtizedek óta boldognak vélt kapcsolat - nem akarja elfogadni az ember, hogy egyszer csak vége. Nem

akarom ezt részletezni, senkit sem érdekel. Azonban ott szakadt meg végül a húr, amikor kaptam egy levelet a feleségetől és négy gyerekektől, amiben közölték, hogy nem kívánnak a továbbiakban velem élni, nem tartozom többé a családhoz. Akkor úgy gondoltam, hogy ha az eddigi életem nem a szeretetről szólt, és akik körülöttem élnek nem ezt látták, vagyis nem tette őket ez az élet boldoggá, akkor megteszem ezt a kérésüket - de az én életemnek ezzel itt vége. A történet csúnya, nem ragozom. Nejem végül diliházba záratott. Ezt nem hiszi el az ember, amíg vele meg nem történik. Ott aztán kaptam nagyon kedves hangulatjavító gyógyszereket, meg egyebeket, amik még rátesznek az idegrendszer rombolására és nyilván ezek is hozzájárultak ahhoz a gondolathoz, hogy na, itt vége az életemnek - és a maradék gyógyszerekkel elköszöntem az élettől...

És ott történt velem egy olyan élmény - többen halál közeli élménynek nevezik -, ami életem, az örök élet legszebb pillanata volt. Ekkor tapasztaltam meg, hogy Minden energia, Minden sugárzás. És minden földi dolog, amit elgondoltam, és látok és tapasztalok az mind smafu és kamu. ahhoz képest, ami van és hogy valamilyen nagyon földi fogalmakkal, gondolatokkal nézünk, látunk és beszélünk erről a végtelen energia-áramlásról, ami az élet. Ez valami fantasztikus - hülyén hangzik egy öngyilkos szájából -, de nem találok jobb szót rá.

Látni, tapasztalni mindennek az okát és magyarázatát, mindent egyszerre átlátni. Megszűnnek az idő és tér korlátai, egy más dimenzióban valós létezés van. Ennél pazarabb világot elképzelni sem lehet. Minden Bokor tagnak csak kívánni tudom, persze nem ilyen körülmények között, mint amin én átmentem, hogy megtapasztalhassa ezt a mindent átható szeretet és energiasugárzást. Ebben életünk minden pozitív és negatív élményére megvan a magyarázat és megvan - hogy is mondjam - a kijelölt feladat, a személyre szabott hullámhossz. Nem mertem erről senkinek beszélni, hiszen hogyan is lehet erről beszélni. Ezek a képek meg sem közelítik az élményt. Minden rezonancia. Ez az üveg itt, amit annak nevezünk egy fajta rezonancia és ez itt - én, akit így és így hívnak - egy másik rezonancia, ami kölcsönhatásban van. Fogalmam sincs hogyan lehet ezt lefordítani a fiatalok nyelvére úgy, hogy ne a negatív kicsengés menjen át, de egy biztos: nem érdemes feladni, mert semmi sem az, aminek látszik és semminek sincs eleje és vége. Nincs mit feladni, mert ugyanoda lyukadunk ki valahol... Nem lehet ebből az energiaáramlásból kijutni..., csak valamiféle eszeveszett tagadással., de akkor sem.

Csak értelmetlenül bezáródni lehet az ellentétek kevény, sűrű világába. Ha valaki botfűlű - ahogy én sem értettem Bartókot -, akkor nem hall harmóniát. Nem tehet róla, de megnyílhat a füle a hallásra.

Azóta más szemmel néztem a világot. Meglátok olyasmiket, amiket nem a szemem lát, hanem talán. a lényem. Ezek az energiák, érzem, erősítenek. Ajándékok.

Köszönöm, hogy ezt az élményedet elmondtad és megosztottad velem az utat is ide, ami pedig teljesen személyes magánügy. Mégis, úgy érzem, hogy ebből a folyamatból nem lehet kihagyni, hogy kapcsolatba kerültél a Bokorral - nem a szervezettel, hanem a Gyurka bácsi közvetítette hatással. Miután ez utóbbit átélted, hogyan látod? Van-e valami kapcsolatod ezzel a korábbi hatással, kapcsolatban vannak-e, összhangban vannak-e, támogatják-e egymást?

Sohasem gondoltam, hogy akár a házaseletem, akár maga az életem magánügy. Bár a gyerekeket közvetlenül nem a Bokor szellemben neveltem, hanem szabad lelkeségválasztási lehetőséget adtunk nekik, de mindketten elég sűrűn benne voltunk a Bokor életében - hitcsoport, közös közösség, etikakönyv, nők egyeteme, teológia, stb. A hármasszemeszély ott volt végig velünk. Az erőszakmentességgel kezdődött, mert amikor engem behívtak, akkor kerültünk össze és egy nagyon nehéz belső küzdelem zajlott le bennem ezzel kapcsolatosan, mielőtt bevonultam. Nejem is visszaküldte a katonakönyvét. Ebből a hármasszemeszélyből sikerült talán átadni valamit a gyerekeknek is az életük gyakorlatába. Nagy fiam pedig az utolsó polgári szolgálatosok közé tartozott. Erőszakmentesség terén elértük azt, amit lehetett. Átment az a társadalom egy részébe, amit át tudunk adni. A rendszerváltással kezdődött valami változás. A szellemi szabadság átment valamilyen másik folyamatba, aminek nagyon sok mindenhez köze volt, csak az Evangéliumok tanításához nem. Akkor ezt magamnak úgy fogalmaztam meg, hogy a Bokor betöltötte a történelmi küldetését, ahogy minden folyamat mindenhol így zajlik le. Ha betöltötte a szerepét, akkor valami újnak kell elindulnia, amire szükség van. A liberalizmus volt az az erő, ami a Bokrot elszakította az alapjaitól. A szegénység és az adás is relativizálódott, ahogy minden. Tehát egy következő generációnak önmaga számára újra kell fogalmaznia az Evangéliumot. Ezért nem írtam be Bokor-közösségekbe a gyerekeket sem, mert úgy gondoltam, minden generációnak magának kell a maga nyelvére lefordítania az Evangéliumot. Gyurka bácsi ezt megtette a maga módján, nekünk. Ez

tartott két vagy három generáción át. Most a gyerekeken a sor. Hogy mi az irány.? Nem tudom. Azt látom, hogy az Egyház ma már nem egy hierarchikus szervezet, hanem kisközösségek hálózata az egész világban. Egyre több a laikus testvér minden pozícióban. Eltelt hatvan év, ami óta Kolakovics beszélt Gyurka bácsinak. Úgy látszik ennyi idő kellett. Nagyon sok példát látok arra, hogy keresi magát, helyét, szerepét a ma ifjúsága.

És a Te életedben?

Nem vagyok csoportban. Az EK - az Egészen Kicsi közösség - volt az enyém, Laci vezetésével. Nekem is volt három-négy közösségem, amiket magam hoztam létre. Fiatalokkal elég sokáig foglalkoztam. Aztán sok minden megváltozott. Nemcsak a személyes családi problémák váltották ki, hanem más is... Amikor egy kisközösségen belül tapasztalod azt, hogy a szó már nem ugyanaz, megbomlik az, amit úgy fogalmaztunk meg a KIO-ban, hogy „egy dologban nem szabad nem igazat mondani, a szeretet tárgyában”, akkor valamit abba kell hagyni. Ebben már nem kívántam részt venni, részt adni. Házasság volt.

Nyilvánvaló számomra abból, amit elmondtál, hogy volt egy nagyon határozott elképzelésed, mi az, hogy Bokor szellem. Majd külső hatások miatt egy közösséggel szemben kétségek támadtak benned. De benned, belül ugyanúgy megmaradt ez a határozott kép - gondolom. Miért nem sarkallt ez arra, hogy újra kezd másokkal?

Nem lehet ezzel leállni! Sík Sándor mondta ezt egyik versében: „Mert akit egyszer meglehelt a Lélek, annak mindegy-lom élet vagy halál. Az él és áll, énekel és alkot.” Nem tudom kiírni a fejből azokat az értékeket, amire rátettem az életemet. Legfeljebb ebben a közegben ez nem megy és ott abba hagyom. Átjött a hétköznapijaimba. Megpróbálok most úgy nyitott lenni a társadalom felé, ahogy például Gyurka bácsi az utolsó idejében. Nem érdekel, hogy az illető vad-kommunista vagy más, nem is akarom meggyőzni semmiről, hogy álljon át az én oldalamra, vagy olyasmit valljon, amit én. Most olyan időszakban vagyok, hogy azt mondom: komám ezt csinálom, jössz velem? Képesek vagyunk valamit tenni és látom rajtad, hogy erre kész vagy! És meglepődve tapasztalom, hogy az ipse tényleg kész a jóra. Ebből nem jön létre valami tartós, életre szóló 12, nem az a fajta Bokorféle jézusi közösség, de hiszem és tapasztalom, hogy létre jön egy kapcsolat, ami miatt jobb lesz a világ. Ezt a fajta munkát segíti mindenféle katasztrófa, emberi nyomor, természeti jelenség - árvíz, szárazság, stb. -, ami miatt érdemes összefogni. Nincs állandó

Bokor-csoportom, nem jegyeznék a nyilvántartásokban, de mindig vannak alkalmi csoportjaim. Például Ilk-re bokros testvérekkel mentem. De Szabolcsba vittem ruhákat öreg kommunista kollegákkal, akik szó nélkül beálltak a karitatív munkába. Aztán látva az Ilken lévő helyzetet szerveztem egy segélykoncertet a zeneiskola két tanára első szóra vállalta a fellépést, és a bevételből vetőburgonyát vesznek és annak a családnak segítségére adjuk, aki vállalja a krumpli ültetést és azt, hogy a termésből két kilót lead a polgármesteri hivatalnak, aki a rászorulóknak osztja szét. Vagy ott vannak a kárpát-aljaiak. Hozzájuk is rendszeresen viszünk ruhát. És minden egyebet. Van tehát sok közösség - sokféle jó kezdeményezés.

A mai napig sem értem például, hogy miért szűnt meg a Bokor-ökocsoport? Az egy nagyon jó kezdeményezés volt. Most talán még nagyobb szükség lenne rá, mint akkor.

Gyuszi, értelek. Mégis azt kell mondanom, hogy kell valami rendszeres, közös cél és értelem még akkor is, ha életkorunk folytán alig van közös akció, még kicsi sem nemhogy a kezdeti nagyok. A havonta egyszer, ami alig valami, mégis megtart valamit, ami sokszor teljesen szemantik, szokásos, egyáltalán nem sokkoló, nem megújító, csak ismétlő. De ez az ismétlés mégis valami egészen más, mint a szokásos hétköznapi. Olyasminek az ismétlése, ami mélyen emberi, természetes, vagyis az ember természetének megfelelő, mert egymásra figyelő, érzékeny, és a lelkiismeretre hallgató. Bár, lehet, hogy csak belemagyarázom? Nem hiszem. Meg lehet olyan légkört, atmoszférát élni, ami egy közösségben jöhet csak létre. Nem istenélmény, de sokkal több lehet, mint egy baráti légkör. Néha. Ugyanakkor nagyon jól tudom, hogy bezáródni ugyanúgy be tud záródni egy közösség is, mint bárki önmagába. Ha ennek a munkának nincs hatása az egyén életére, a csoport egészére és kifelé, a csoporton kívülre, a családon kívülre, a hétköznapi életre, akkor zsákutca.

Igen. Bizonyára így van, mert érezni lehet. Bizonyos házas csoportokba járok is, ami kicsit eltávolodott már a Bokortól. Ez nem azt jelenti, hogy kapcsolódunk egy régióhoz, vagy egy nyilvántartásban szerepelünk. Vannak ennek előnyei is... hátrányai is. Ugyanakkor a személyes kapcsolatam még azzal a közösséggel is megvan, akiktől elváltam. Nem tagadtam meg semmit és Senkit. Látom, hogy elindul megint valami, talán nem ugyanaz és nem ugyanúgy, de a Bokor Nagytábor, a Bokorünneplégek már sejtet valamit. Ennek nagyon örülök és hiszem, hogy a fiatalok meg fogják találni a megfelelő

tartalmat és ahhoz igazodó formát.

Van itt valami, amit írtál a leveledben, ami szöveget ütött a fejembe: „Biztos, hogy mindenkinek javára válik minden megismerhető?” Mire gondoltál? Hiszen a Bokor alapvetően innen indult, hogy nem fogadom el automatikusan az ismert, hanem mélyebbre akarok menni, mélyebben ismerni. Kérdezek, és ismét kérdezek.

Nem. Nem egészen erre. Elmondtam, hogy mekkora élmény volt átlátni és megélni a minden Mindennel Egy élményét. És valamikor az elején már ott volt az a bizonyos kígyó a Paradicsomban. És azóta is ott van minden megismerés elején. Nem kell nekünk minden negatívumot átadni, mert nem biztos, hogy az előre viszi a másikat. Nekem személy szerint egy előrelendítő energia volt ez a negatív élmény. De másnak? Volt bennem egy kérdés. Hirdetjük az Ország építését és az örömhírt és akkor mi ez a sok negatívum a gyakorlatban, a Bokor gyakorlatában, az egyes személyek gyakorlatában. Hogy is van ez? Így értem ezt: nem biztos, hogy méltó lennék a Bokor - az Evangélium - eszméit tovább adnom a magam élete alapján. Példa lehetek, de nem példás példa. Nem olyan, hogy: „Jé, hát ilyen is van.? Érdekes! Kövessük!” Azt mutatja csak meg, hogyan is működik ez a körülöttünk és bennünk zajló energetikai rend. Most így működött, utána pedig úgy. Ezt éltem át, nem a jót és nem a rosszat. Általában ítélünk - főleg másokat. Ahelyett, hogy itt-élnénk. Mi most erről beszélgetünk bizonyos életkor és tapasztalat után, de egy fiatalabb generáció ezt nem példának éli meg. Át akarja élni. Így értem. Pozitív példa jó, de mindent átadni, hogy kövesse.?

Tudjuk-e kiből mit vált ki az, amit lát, hall, olvas? Minden leírt szónál előjön bennem a kérdés: hogy fog ez hatni arra, aki olvassa? És nem tudom. Fogalmam sincs. Talán nem is az én dolgom. És mégis a felelősségem, hogy mit és hogyan írok le, mint ahogy a kiejtett szavaim minősége is, még a hangszíne is. Melyik mondat rezonál benne és mit mozgat meg az a rezgés? Ezért nem mindegy. A rezgés, a megnyilvánulás minősége a döntő. Az őszinteség. Talán az hat.

Nézd, itt van ez az alma az asztalon. Neked készítettem ide. Szabolcsból hoztam, ahonnan a pálinkát is. Ezt már jó előre idekészítettem, mert tudtam, hogy a megismerés kérdése előjön - a jó és a rossz tudásának a kérdése. Hát itt tartunk.

De, visszatérnék a Bokorra és a csoportozásra. Akár hogy is nézem, a Bokor olyan, mint nekem a gyerekeim.

Mindegyik egy egyéniség, mégis valamennyibe egy kicsit ott vagyok olyanként, amilyen vagyok. A Bokor lelkiségét mégiscsak meghatározta az, hogy vezetője egy szerzetes, tanár, pap. Alapvetően értelmi alapú ez a tanítás. De mindig ott maradt a kérdés bennem, hogy akkor miért nem tudunk egységre jutni? Kerestük egymást és másokat - persze annak idején voltak ennek politikai korlátai -, de végül is senki sem akadályozott bennünket abban, hogy megtaláljuk egymást. Ezt a kommunát is szorgalmaztam - kicsit ennek is esett áldozatul a házasságom. Szeretet közösséget építünk, de tanuló, tanítvánnyá tevő közösség - „nem egymás nójiját törölgető közösség vagyunk.” Egy közösségi találkozó nem erre van - fogalmaztuk meg korábban. Mindenki úgy képviselje az igazát, hogy más labdába se rúghasson!

Gyurka bácsi sem kérdéseket fogalmazott meg, hanem állításokat, válaszokat - igen nagy határozottsággal. Egy kamasznak nincs is másra szüksége - itt a követendő példa! A határozottsága megdöbbenett és magával sodort. Tanítottunk, de talán nem a teljes életre, ahogy fogalmazta: majd a Sitz im Leben-je a dolgoknak... Az evangélium életbeágyazottsága elmaradt a túlzott tudati fejlődésre való koncentráltágban.

Nagyon meglepett Gyurka bácsi egy tanulmányával, amikor kibányászta, hogy a minden nyelven „emberhalászokká teszlek benneteket” kifejezés, ami egy nagyon szép költői kép, az eredeti ógörögben nem ez, hanem: „életre ébresztökké teszlek benneteket”. Ez persze jelentheti azt, ahogy a fordítást magyarazzuk, hogy kimentlek benneteket egy szokásos, öncélú életből, hogy majd ti is kimentsetek másokat, hogy azok is jó kisfiúk és kislányok legyenek; de lehet sokkal mélyebb is: így, ahogy vagytok, nem éltek; életre keltelek, felébredtetek benneteket, hogy majd ti is életre ébressztek másokat, hogy éljenek! Ébredjete!

Igen. Értelek. De, hát, tényleg. valójában mit is csinálunk mi, most, itt. Megpróbálunk egymásra hangolódni. Megpróbáljuk egymás gondolatait nemcsak érteni, hanem érezni is. Megpróbáljuk a lehetetlent: összekapcsolódni valami közösben most, itt, ahogy vagyunk, amilyen állapotban most vagyunk. Felébredni a valóságra, ami sokkal, mérhetetlenül sokkal több, mint a szavak és a gondolatok. Nem én csinálom vagy te. Talán, pillanatokra megtörténik, és e miatt már megérte. Ott marad az az íz, ami az energia működésének íze. De benne van az egész múltunk, talán még a szüleink és nagyszüleink múltja is.

Összefoglalásként talán azt tudnám mondani, hogy negyven után próbálja meg mindenki összegezni magának mindazt, ami történt. Legjobb leírni, mert akkor ott marad. Utána már javíthatom, szépíthetem, de az írás ott marad. Nagyon tanúságos. Az embernek lesz egy képe önmagáról - ha őszinte. Ha nem kerülnek a helyükre önmagán belül a feszültségcsomók, megnyomóritanak. Három gerincsérvén jött ki egyszerre, amikor az a bizonyos lelki megrázkódtatás ért. Pedig semmit sem emeltem. Megnyomóított, amíg nem került a lelki része helyre. Utána elmúlt. Persze kellett a külső segítség a talpra álláshoz. Gyurka bácsinak volt egy mondata, ami megragadt bennem és talán fiatalok számára a legfontosabb tanácsnak gondolom. Így hangzott: „Aki magát állni tudja, vigyázzon, hogy el ne essék.” Azt az élet-tapasztalatot, amit így, negyven-ötven év alatt össze lehetett szedni, nem lehet átadni a fiataloknak. Azt nekik is össze kell maguknak szedni. Értést sem lehet adni. És figyelmet sem.

Aztán még mindenféléről beszélgetünk, mint akik már száz éve ismerik egymást, majd elbúcsúztunk és kiballagtam a felüljáróra a villamoshoz. Ahogy elgondolkozva álltam a villamosra várva, egyszer csak megszólalt mellettem: „az almát, amiért jöttél otffelejtetted” - mondta mosolyogva a bajsza alatt, és kezembe nyomva az almát már ment is. Lassan eltűnt az aluljáró sötét lépcsőjén. A villamos is megjött. Hazamentem.

A beszélgetést egy diktafon rögzítette.

Összeállította: Molnár Gyula és Farkas István

GYOMBOLAI MÁRTON

VERSEK

KÁRPÁTALJAI GOLGOTA

A kárpátaljai fenyvesek közt piroslik a vér,
Koldus- könnyel keveredve a szívünkig ér.
Szívünk, lelkünk beleretten:
Egy nemzet függ a kereszten,
Csak a szeme kér.

„Míg a tömeg, gyilkos tömeg, kacaja kísér,
Veronika hol a kendőd patyolatfehér?
Hogy az arcom megtöröljem,
Fölitassam véres könnyem,
Merre vagy, testvér?!”

A Kárpátok örökzöldje ugyan mit ígér?
A letarolt rönkök között ott zokog a szél.

Kiáltás kél ajkaimon:
„Cirenei magyar Simon,
Hol késel, testvér?!”

A máramarosi havasokhoz gyilkos fejsze ér,
Zúgó árnak iszapjában terem majd a keserű kenyér.
Nem üt a kéz, a szó nem átkoz,
Sebét tárja Miatyánkhoz,
Sírj velünk, testvér

***

AZ ÉN HITEM

Letűnt korok dogmakincse
Rideg nekem és idegen.
Az én hitem a Lélek írja
Mélyen, belül a szívemen.
A gyökerét még anyám adta,
Mint lüktető vén szívet,
Első, gagyogó imádságra
Ő tette össze kezemet.
Hitoktatott az életével,
S tudtam, az Isten: Szeretet...
Hiszen anyám is Tőle kapta
A rám árasztott meleget.
S mire a kezem elengedte,
Már párom volt a drága társ
Együtt kutattuk lelkesedve
Mi az Út, Élet, Hivatás.
Az örömhírre rátalálva
Ízleltük minden mondatát.
Egységes, tiszta, szent Egésként
Az életünket járta át.
Atya jósága, Lelke lángja,
A mindentadás szelleme,
Tártkarú Krisztus a kereszten:
A sorsközösség Istene.
Fgy drága célért éltet adni
- Mások is tették ezereken -,
De harmadnapra feltámadni:
Csak ez a végső győzelem!
Ettől csorbul a Sátán kardja,
Bukik végsőt a gyűlölet.
Így válik úrrá a halálon
A győzhetetlen Szeretet!
Fényvivő, gazdag, büszke elmék
Rostálgathatják szabadon...
Bennem az Ige égi templom,
És egy tégláját sem adom!
Mert minden téglá egy ióta,
Mely támasztja az életem.
Hiszem: Hitem a Lélek írja
Mélyen, belül a szívemen.

x-x-x-x